

DEMOKRATİK KARARIN OLUŞUMU: UZLAŞMA VE ÇATIŞMA EKSENİNDE MÜZAKERE

*THE FORMATION OF DEMOCRATIC DECISIONS: DELIBERATION IN THE CONTEXT OF
CONSENSUS AND CONFLICT*

Araştırma Makalesi
Rabia TEPEKAYA*

ÖZ

Demokratik karar alma sürecinin uzlaşma ve çatışma eksenlerinde nasıl kavramsallaştırılabileceği, farklı demokrasi anlayışlarının demokratik kararın oluşumuna ilişkin önceliklerini birbirinden ayırmaktadır. Uzlaşma vurgusu, farklı görüşlerin karşılıklı gerekçelendirme ve değerlendirme yoluyla ortak bir karara yönelmesini öne çıkarırken çatışma vurgusu, muhalefet ve farklılıkların kararın oluşumundaki kurucu rolüne dikkat çekmektedir. Bu çalışma, söz konusu farklılığı teorik olarak ortaya koymakta ve uzlaşma ile çatışma eksenlerini jüri müzakeresi pratiği üzerinden tartışmaktadır. Bu amaçla bir hukuk draması klasiği olan *12 Kızgın Adam* filmi üzerinden demokratik kararın oluşum süreci incelenmektedir. Jüri üyelerinin başlangıçtaki çoğunluk kanaatinin tek bir karşı oyla yeniden tartışmaya açılması, delil ve gerekçelerin sınanması, kişisel deneyim, önyargı, duygu ve toplumsal konumların müzakereye yansması, eşit oy hakkına rağmen katılımcıların söylemsel alanda farklı ölçülerde etkili olması ve nihai oybirliğinin niteliği ele alınmaktadır. İnceleme, jüri müzakeresindeki karar oluşumunun yalnızca ulaşılan ortak sonuç üzerinden açıklanamayacağını; çoğunluk iradesinin sınanması, farklı gerekçelerin karşılaşması, siyasal öznelerin konumlarının ve güç ilişkilerinin müzakereye yansması gibi unsurların kararın oluşumunda bağımsız bir açıklama değerine sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Bu bulgular, uzlaşma eksenli yaklaşımların demokratik kararın gerekçelendirilmesi ve ortak bir sonuca ulaşılması bakımından sunduğu açıklamayı bütünüyle dışlamamaktadır. Ancak bu açıklamanın çatışma, farklılık ve siyasal karşılaşmanın karar sürecindeki rolünü ikincil hâle getirdiği noktaları görünür kılmaktadır. Böylece jüri müzakeresi, uzlaşma

DOI: 10.32957/hacettepehdf.2020649

Makalenin Geliş Tarihi: 17.08.2026

Makalenin Kabul Tarihi: 29.08.2026

* Doktor Araştırma Görevlisi, Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Genel Kamu Hukuku Ana Bilim Dalı

E-posta: rabia.macit@selcuk.edu.tr

ORCID: 0000-0003-0190-4100

Bu makale Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Araştırma ve Yayın Etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

ve çatışma arasındaki teorik ayrımın yalnızca kavramsal bir karşıtlık olarak değil demokratik kararın nasıl oluştuğunu açıklama biçimleri bakımından sınanabileceği bir pratik ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Karar Alma, Müzakere, Uzlaşma, Çatışma, Demokrasi Teorisi, Jüri

ABSTRACT

Consensus and conflict provide different ways of understanding how democratic decisions are formed and distinguish the priorities of different approaches to democracy. While an emphasis on consensus highlights the orientation of different views towards a common decision through mutual justification and evaluation, an emphasis on conflict draws attention to the constitutive role of dissent and differences in the formation of the decision. This study theoretically examines this distinction and discusses the axes of consensus and conflict through the practice of jury deliberation. For this purpose, the formation of a democratic decision is examined through *12 Angry Men*, a classic legal drama. The study considers the reopening of the jury's initial majority view through a single dissenting vote, the examination of evidence and reasons, the influence of personal experience, prejudice, emotion and social position on deliberation, the different degrees of influence participants have in the discursive sphere despite having equal voting rights, and the nature of the final unanimous decision. The analysis demonstrates that the formation of a decision in jury deliberation cannot be explained solely by the common outcome reached; testing the majority will, the encounter of different reasons, and the influence of political subjects' positions and power relations on deliberation have independent explanatory value in the formation of the decision. These findings do not entirely exclude the explanation offered by consensus-oriented approaches concerning the justification of democratic decisions and the achievement of a common outcome. However, they make visible the points at which this explanation renders the role of conflict, difference and political confrontation in the decision-making process secondary. Thus, jury deliberation provides a practice through which the theoretical distinction between consensus and conflict can be examined not merely as a conceptual opposition, but in terms of different ways of explaining how democratic decisions are formed.

Key Words: Democratic Decision-Making, Deliberation, Consensus, Conflict, Democratic Theory, Jury

EXTENDED SUMMARY

The ways in which democratic decision-making is conceptualized through consensus and conflict distinguish different approaches to democratic politics. Consensus-oriented approaches emphasize reaching a common decision through the justification, examination and revision of competing views, whereas conflict-oriented approaches draw attention to dissent, difference and political confrontation as dimensions that cannot be reduced to obstacles to consensus. The distinction is significant because these approaches provide different accounts of the processes through which democratic decisions are formed and justified.

This study develops this theoretical distinction and discusses its implications through the practice of jury deliberation. For this purpose, *12 Angry Men*, a classic legal drama, is used as a setting in which the formation of a collective decision can be examined. Jury deliberation provides a productive context because the jurors must reach a legally consequential decision while entering the discussion with different assessments of the evidence, experiences, values, prejudices and social positions. The analysis therefore focuses not only on the final verdict but also on how an initially established majority is challenged, reasons are reconsidered, positions change and a collective decision is formed.

The analysis first examines the relationship between majority will and dissent. At the beginning of the deliberation, eleven jurors vote for conviction, while Juror 8 votes for acquittal. Juror 8 does not claim certainty concerning the defendant's innocence. Rather, he argues that a decision involving a person's life should be discussed before a final judgment is reached. His dissent thus reopens a decision that initially appears settled by majority opinion and requires the majority to reconsider the grounds of its position. Dissent consequently becomes significant not merely as a minority preference but as a means through which majority opinion becomes subject to examination.

The subsequent deliberation demonstrates the importance of justification and persuasion in the formation of the decision. Evidence and witness testimony that initially appeared conclusive are reconsidered, and several jurors change their votes as their assessments change. Deliberation therefore cannot be understood simply as the aggregation of preferences formed prior to discussion. Individual judgments and the collective assessment of the case are transformed through interaction and the examination of previously accepted assumptions. This dimension demonstrates the explanatory significance of consensus-oriented approaches in accounting for justification, reciprocal evaluation and the transformation of individual judgments.

At the same time, the deliberation cannot be adequately understood as an exchange of arguments between abstract and purely rational decision-makers. Personal experiences, prejudices, emotions, values and social positions repeatedly enter the discussion. The jurors participate as situated political subjects whose experiences shape their judgments. This is particularly evident in Juror 8, whose calm, considerate and apparently reasonable character contributes to the acceptability of his dissent. His position raises the question of whether the legitimacy and persuasiveness of political opposition may become partly dependent upon the qualities attributed to the subject who expresses it.

The deliberation also reveals the role of power. Although the jurors possess formally equal voting rights, equality of votes does not entail equality of influence. Speaking ability, knowledge, experience, social status and position within the group affect which arguments receive attention and which participants become influential. Formal equality therefore does not automatically eliminate relations of influence and power within the deliberative space. Similarly, although the jury is limited in demographic diversity because all twelve jurors are white men, its members differ significantly in age, occupation, class, education, experience, character and moral outlook. These differences allow plurality to be considered not only as a

matter of representation but also as a condition through which disagreement and political interaction emerge.

The final part of the analysis concerns the unanimous verdict. By the end of the deliberation, all jurors agree that the defendant should be acquitted. This outcome should not, however, be understood as the disappearance of the differences that shaped the deliberation. The agreement concerns a particular question under particular circumstances and does not permanently resolve the different experiences, values or orientations of the participants. The common decision can therefore be understood as a contingent form of commonality rather than the definitive elimination of difference. Empirical research on jury deliberation further indicates that where unanimity is not required, juries may terminate deliberation once the necessary majority has been reached. This raises the question of whether the democratic significance of deliberation lies only in producing a common decision or also in the process through which that decision is formed.

The jury deliberation also makes it possible to reconsider the distinction between formal and informal public communication. Although legally binding decisions require an orientation toward reaching a decision, the formal character of the setting does not eliminate disagreement, emotional confrontation or personal opposition. The example therefore challenges an understanding in which conflict is primarily associated with informal public communication while formally binding decision-making is expected to proceed through consensus-oriented communication. At the same time, the analysis does not seek simply to replace a consensus-oriented explanation with a conflict-oriented one. It examines what becomes visible when both approaches are applied to the same deliberative practice and which dimensions may remain insufficiently explained when the formation of a common decision is treated as the primary endpoint of deliberation.

The analysis of the jury deliberation thus demonstrates the analytical value of examining consensus and conflict as different perspectives on the formation of democratic decisions rather than as two elements that merely coexist within deliberation. The jury deliberation makes visible the importance of justification, reciprocal evaluation and the transformation of individual judgments, while also revealing dissent, situated political subjects, unequal influence and continuing difference. The unanimous verdict therefore cannot by itself determine the democratic character of the process that produced it. Rather, the example shows that an account centered on consensus may leave certain conflictual and power-related dimensions of democratic decision-making insufficiently explained. The theoretical distinction is consequently productive insofar as it reveals which dimensions of the same decision-making process become visible, and which remain in the background, depending on the perspective through which democratic decision-making is understood.

GİRİŞ

Demokratik karar alma, farklı bireysel kanaatlerin ortak bir karara dönüştürülmesini gerektiren kolektif bir süreçtir. Özellikle müzakereci demokrasi teorisinin gelişimiyle birlikte bireylerin yalnızca tercihlerini açıklamalarına değil kararlarını gerekçelendirmelerine, birbirlerinin görüşlerini değerlendirmelerine ve kamusal bir tartışma içerisinde ortak bir karara yönelmelerine verilen önem artmıştır. Bu süreçte karar vericilerin sahip oldukları görüşlerin nasıl karşılaştığı, hangi görüşlerin etkili olduğu ve nihai kararın hangi koşullar altında ortaya çıktığı, demokratik kararın niteliğinin belirlenmesi bakımından önem taşımaktadır. Demokrasi teorisindeki farklı yaklaşımlar ise bu sorulara farklı vurgularla yaklaşmaktadır. Müzakereci demokrasi, bireylerin görüşlerini gerekçelendirmeleri, karşılıklı olarak değerlendirmeleri ve ortaklaşabilir bir karar oluşturmaları üzerinde dururken agonistik demokrasi çoğulluğun, muhalefetin ve çatışmanın siyasal süreç içerisindeki yerini öne çıkarmaktadır. Her iki yaklaşımın kendi içerisinde farklı görüşler barındırdığı ve hiçbirinin bütünüyle tek bir kuramsal konuma indirgenemeyeceği açıktır. Bu nedenle çalışmada “uzlaşma temelli” ve “çatışma temelli” nitelemeleri, söz konusu teorilerin bütün temsilcilerinin her konuda aynı görüşü savunduğu iddiasıyla kullanılmamakta; demokratik karar alma sürecine ilişkin hangi unsurun ve işlevin bu yaklaşımlarda ağırlık kazandığını göstermek üzere analitik bir ayrım olarak kullanılmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, demokratik karar alma sürecinde uzlaşma ve çatışmanın taşıdığı farklı anlamları somut bir müzakere pratiği üzerinden incelemektir. Bu amaç doğrultusunda Anglo-Amerikan yargılama sisteminde önemli bir yere sahip olan jüri müzakeresi, demokratik karar alma bakımından inceleme konusu yapılmaktadır. Çalışmada jüri müzakeresi, jüri üyelerinin duruşmada sunulan delilleri ve hâkimin hukukî talimatlarını değerlendirmek, sanığın suçluluğu veya suçsuzluğu konusunda kanaat oluşturmak ve nihai bir karara ulaşmak üzere gerçekleştirdikleri kolektif müzakere süreci olarak ele alınmaktadır. Bu süreç, yargılama işlevinin yanı sıra halkın doğrudan katılımıyla kolektif bir kararın oluşturulmasını sağlaması bakımından demokratik bir katılım ve müzakere pratiği niteliği de taşımaktadır.

Jüri müzakeresinin somut bir örneği olarak Sidney Lumet'in 1957 tarihli *12 Kızgın Adam* filmi seçilmiştir. Reginald Rose'un oyunundan uyarlanan eser, bir sanığın suçluluğu hakkında karar vermek üzere bir araya gelen on iki jüri üyesinin müzakere sürecini konu almaktadır. Başlangıçta büyük ölçüde aynı kanaate sahip olan jüri üyelerinin, tek bir karşı oyla birlikte delilleri, tanık anlatımlarını ve kendi değerlendirmelerini yeniden ele almaya başlamaları, kolektif bir kararın hangi karşılaşmalar ve tartışmalar içerisinde şekillendiğini görünür kılmaktadır. Özellikle çoğunluk iradesinin tek bir muhalif görüş karşısında yeniden değerlendirmeye açılması, gerekçelerin ve delillerin karşılıklı olarak sınanması, jüri üyelerinin kişisel deneyimlerinin ve duygularının muhakemelerine yansması ve nihayetinde oybirliğiyle bir karara ulaşılması, uzlaşma ve çatışma eksenlerinin aynı karar alma süreci içerisinde incelenmesine imkân vermektedir.

Bu doğrultuda öncelikle demokratik karar alma bakımından uzlaşma ve çatışma ekseninde gelişen kuramsal yaklaşımlar incelenecek; ardından jüri müzakeresi pratiği üzerinden bu yaklaşımların somut karşılıkları değerlendirilecektir. İncelemede özellikle muhalefetin çoğunluk iradesini sınaama işlevi, gerekçelendirme ve ikna süreçleri, siyasal öznelerin deneyim ve tutkularının karar alma sürecine etkisi, müzakere içerisindeki güç ilişkileri ve nihai ortak kararın farklılıklarla kurduğu ilişki üzerinde durulacaktır. Böylece çalışma, demokratik kararın yalnızca ortaya çıkan sonuç bakımından değil, farklı siyasal öznelerin karşılaşması ve bu karşılaşmanın kararın oluşumunu şekillendirmesi bakımından da değerlendirilmesi gerektiği yönündeki tartışmaya katkı sunmayı amaçlamaktadır.

I. DEMOKRATİK KARAR ALMADA UZLAŞMA VE ÇATIŞMA EKSENİNDE KURAMSAL YAKLAŞIMLAR

Kolektif kararların hangi usullerle meşru kabul edileceği, demokrasi teorisinin temel tartışma alanlarından biridir. Juan Perote-Peña ve Ashley Piggins, genel olarak demokrasinin iki önemli yönünün vurgulandığını ve bunların kararların toplama süreci (aggregation) ile müzakere (deliberation) olduğunu belirtmişlerdir.¹ Toplama ya da

¹ Juan Perote Peña ve Ashley Piggins, "A Model of Deliberative and Aggregative Democracy," *Economics and Philosophy* 31, sayı. 1 (2015): 93.

toplulaştırıcı yaklaşım en temel haliyle kişisel tercih ve çıkarların oylama yoluyla toplanarak halk iradesinin ve meşruiyetin ortaya çıktığı karar alma mekanizmasıdır.² Fakat bu yaklaşım, demokrasinin ve siyasetin seçimlerden ibaret olmasına yol açacak çoraklıktır. Dolayısıyla demokratik karar alma sürecinin yalnızca “karar alma” anı ve biçimi olmadığı; “demokratik süreç” boyutunun ön plana alınması gerektiği fark edilmiştir.

Demokrasi teorileri içinde en başarılı biçim olarak teorik ve ampirik alanlarda göze çarpan müzakereci yaklaşım da işte bu süreç arayışının bir sonucudur.³ Zira demokratik ilkenin yalnızca tercihlerin toplanması ve halkın seçimler yapması olarak tayin edilmesi demokrasiye dair indirgemeci bir bakış açısıdır.⁴ Müzakere ise vatandaşların, oy vermenin ötesinde kararlarını karşılıklı olarak kabul edilebilir gerekçeler ortaya koyarak temellendirdikleri bir istişare sürecini ifade etmektedir.⁵ Demokrasiyi derinleştiren, bir bakıma demokratikleştiren böylesi bir yaklaşım, seçimleri ve karar alma anı ile sonucunu dışlamaz; ancak ondan önceki sürecin oylamaya katılacak tüm bireyler arasında tartışılması gerektiğini savunur. Böylece demokratik meşruiyet, kararı halkın vermesinin yanı sıra vermeden önce ve sonra bunu istişare etmesine bağlanmış olmaktadır.

Demokratik karar almaya ilişkin bu temel yaklaşım hâlâ geçerliliğini sürdürmektedir. Demokrasi teorisi ve pratiğinde müzakerenin gerekliliği ön kabulü çerçevesinde uzun yıllardır müzakerenin hangi koşullarda işlevsel olacağı, demokratik katılımı ve kalitesini artırmanın yollarının neler olabileceği, uzlaşmaya giden yolda

² Bkz. Chantal Mouffe, *Demokratik Paradoks*, 3. Baskı, çev. A. Cevdet Aşkın (Epos Yayınları, 2015), 86; John S. Dryzek, Selen Ayırtman ve Simon Niemeyer, “Deliberative Democracy,” içinde *Encyclopedia of Political Theory*, ed. Mark Bevir (SAGE Publications, 2010), 352.

³ Nihat Bulut, “Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi,” *AÜEHFD* VII, sayı. 1-2 (2003): 54. Müzakereci demokrasi terimi ilk olarak 1980 yılında “Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government” başlıklı çalışmasıyla Joseph Bessette tarafından ortaya atılmıştır; Joseph M. Bessette, “Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government,” içinde *How Democratic is the Constitution?* ed. Robert A. Goldwin ve William A. Schambra (American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1980), 102-116.

⁴ Bessette, “Deliberative Democracy,” 112-113.

⁵ Amy Gutmann ve Dennis Thompson, *Why Deliberative Democracy?* (Princeton University Press, 2004), 7; Gökçe Zabunoğlu, “Bir Radikal Demokrasi Teorisi Olarak Müzakereci Demokrasi,” *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 66, sayı. 4 (2017): 805.

istişarenin amaç ve içeriğinin ne olması gerektiği gibi pek çok sorunun yanıtı aranmaktadır. Bu da müzakereci demokrasi teorisinin içerik ve kapsamını genişletmek, derinleştirmektedir. Dolayısıyla mevcut tabloda demokrasi teorisi ve pratiğinin temelde iki aşamadan geçtiği söylenebilir. Birincisi siyasi partilerin sunduğu konularla ve seçimlerle sınırlı bir demokrasi anlayışı iken ikincisi bunu aşır kararda rolü olan herkesin fikir ve gerekçelerini müzakere etme olanaklarını tartışan bir anlayıştır.⁶ Böylece demokratik karar almanın odağını toplama sürecinden müzakere sürecine kaydıran bir tablo ortaya çıkmaktadır. Bununla birlikte müzakerenin demokratik karar alma sürecindeki öneminin kabul görmesi, kuramsal tartışmaları sona erdirmemiş; aksine tartışmanın yönünü değiştirmiştir. Demokratik karar alma bakımından artık asıl mesele, müzakerenin gerekli olup olmadığı değil müzakerenin hangi ilkeler doğrultusunda yürütülmesi ve demokratik meşruiyeti ne şekilde temellendirmesi gerektiği olmuştur.

Bu çalışmanın hareket noktası da tam olarak bu ikinci düzey tartışmadır. Bu bağlamda müzakereyi temel alan demokrasi kuramları arasındaki temel ayrışmanın, müzakerenin demokratik karar alma sürecindeki işlevine yüklenen anlam üzerinden ortaya çıktığı savunulabilir. Bir tarafta müzakerenin ortak bir uzlaşmaya ulaşmayı hedeflemesi gerektiğini savunan yaklaşımlar yer alırken diğer tarafta demokratik siyasetin kaçınılmaz biçimde çatışmalı karakterini esas alan ve müzakerenin nihai bir uzlaşmaya yönelmesini gerekli görmeyen yaklaşımlar bulunmaktadır. Kuşkusuz demokrasi teorilerinin bütünüyle bu iki kategoriye indirgenmesi mümkün değildir. Yine de söz konusu ayırım, demokratik karar alma sürecine ilişkin farklı anlayışları karşılaştırılabilir hâle getirmek bakımından elverişli bir analitik çerçeve sunmaktadır. Belirtmek gerekir ki çalışmada kuramsal incelemenin ekseninin uzlaşma ve çatışma olarak belirlenmesinin nedeni, belirli demokrasi teorilerini karşılaştırmayı değil, demokratik karar alma sürecinde uzlaşma ve çatışmaya yüklenen işlevleri incelemeyi amaçlamasıdır. Söz konusu teoriler, çalışmanın inceleme nesnesi olmaktan ziyade jüri müzakeresinin çözümlenmesinde başvuru analitik çerçevenin kuramsal dayanaklarını oluşturmaktadır. Bu nedenle uzlaşma ve çatışma kavramları çalışmada müzakereci ve agonistik demokrasinin birbirini bütünüyle dışlayan iki karşılığı olarak değil bu teorilerin

⁶ Ayrıntılı bir karşılaştırma için bkz. Gutmann ve Thompson, *Why Deliberative Democracy?* 13 vd.

demokratik karar alma sürecine ilişkin farklı önceliklerini görünür kılan analitik kategoriler olarak kullanılmaktadır. Bu doğrultuda ilk olarak demokratik meşruiyeti uzlaşma üzerinden temellendiren yaklaşım incelenecek, ardından çatışmayı demokratik siyasetin kurucu unsuru olarak değerlendiren yaklaşım ele alınacaktır.

A. Uzlaşma Temelli Yaklaşım

Demokratik sürecin uzlaşma eksenli yaklaşımının başlıca kuramsal temsili olarak müzakereci demokrasi teorisi incelenmektedir. Bunun nedeni günümüz demokratik toplumlarında yaygın anlayışların başında gelmesi ve gerek kuramsal olarak gerekse de uygulama bakımından uzlaşma odağının belirgin olmasıdır. Kuşkusuz böylesi bir tercih, müzakereci demokrasi teorisini yalnızca uzlaşma arayışına indirgeme amacı taşımamaktadır. Nitekim müzakereci demokrasi literatürü, kapsamı ve temsilcileri bakımından oldukça çeşitlidir; müzakerenin amacı, kapsamı ve beklenen sonuçları konusunda farklı yaklaşımlar barındırmaktadır. Yine de bu literatürün ortak paydasını, demokratik meşruiyetin karşılıklı gerekçelendirme ve kamusal müzakere yoluyla ortaklaşa kabul edilebilir kararlara ulaşma arayışıyla ilişkilendirmesi oluşturmaktadır.

Müzakereci demokrasi teorisinin uzlaşma yönelimi; müzakerenin değeri, konumu, amaçları, koşulları ve kapsamı konusunda pek çok görüş ayrılığını barındırmaktadır. Ancak en özlü tanımıyla müzakere, “bireylerin tartışmalar sırasında birbiriyle çelişen argümanların artılarını ve eksilerini samimi bir şekilde tarttıkları süreç”⁷ olarak düşünülebilir. Müzakereci teorinin en önde gelen isimlerinden olan Habermas’a göre demokratik kararların rasyonelliği ve adilliği, bireylerin kamusal alanda birbirlerine gerekçeler sundukları, iddialarını savundukları, eleştirilere cevap verdikleri ve karşılıklı etkileşim içinde bulundukları müzakere süreçlerine bağlıdır.⁸

Habermas’ın söylemsel kamusal alan anlayışı, bu müzakereyi çatışmadan arındırılmış, uyumlu bir tartışma ortamı olarak tasvir etmez. Aksine kamusal müzakere

⁷ James S. Fishkin, *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation* (Oxford University Press, 2009), 33.

⁸ Jürgen Habermas, *Kamusal Alanın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü ve Müzakereci Demokrasi*, çev. Tanıl Bora (İletişim Yayınları, 2023), 58, 80; Jürgen Habermas, “Demokrasinin Üç Normatif Modeli,” içinde *Demokrasi ve Farklılık*, çev. Zeynep Gürata ve Cem Gürsel, ed. Seyla Benhabib (Demokrasi Kitaplığı, 1999), 43.

farklı argümanların ileri sürüldüğü, itirazların dile getirildiği ve katılımcıların hem kendi görüşlerini hem de başkalarının gerekçelerini yeniden değerlendirebildikleri dinamik bir iletişim sürecidir. Onun müzakere anlayışında uzlaşma yönelimi olsa da çatışmanın tamamen ortadan kaldırılmasını savunmamaktadır. Ona göre resmi karar alma süreçlerinin dışında kalan geniş kamusal alanda sert eleştirilerin, karşıt görüşlerin ve hatta antagonistik bir dinamiğin ortaya çıkması demokratik yaşamın olağan bir parçasıdır.⁹ Çünkü bu alandaki tartışmaların temel işlevi, farklı meselelerin görünür hâle gelmesini, yeni bilgi ve argümanların dolaşıma girmesini ve rekabet hâlindeki kamusal kanaatlerin oluşmasını sağlamaktır. Buna karşılık hukuken bağlayıcı kararların verildiği kurumsal müzakere süreçlerinde katılımcıların yalnızca kendi görüşlerini savunmaları yeterli değildir; aynı zamanda ortaklaşa kabul edilebilir bir sonuca ulaşma yönünde hareket etmeleri gerekir.¹⁰ Dolayısıyla Habermas bakımından çatışma kamusal tartışma sürecinin meşru ve işlevsel bir unsuru olmakla birlikte, karar alma aşamasında bu çatışmanın gerekçelendirme ve karşılıklı ikna yoluyla mutabakat yönelimli bir iletişime dönüşmesi demokratik meşruiyetin önemli koşullarından birini oluşturmaktadır.

Neticede böylesi bir süreçte bireysel çıkarlarla ortak yarara ilişkin değerlendirmeler karşılıklı olarak sınanmakta; ileri sürülen gerekçelerin kamusal eleştiriye açılması ise alınan kararın rasyonel ve demokratik bakımdan meşru kabul edilmesini mümkün kılmaktadır. Böylece çoğunluk tarafından verilen bir kararın azınlık bakımından da kabul edilebilir olmasının dayanağı yalnızca oylamanın sonucu değil o sonuçtan önce yürütülen gerekçelendirme ve tartışma sürecidir. Müzakere bir karar üretme sürecinin yanı sıra siyasal öznenin oluştuğu, kararların hukuki gerekçelerin yanında ortak gerekçelendirme ile alındığı, kültürel olarak çoğulculuğu koruyan ancak ortak bir karar vermenin gerekliliği nedeniyle nihai amacı büyük ölçüde uzlaşma olan, baskı yerine iknanın ve evrenselleştirilebilir gerekçelerin olduğu kompleks bir süreçtir.¹¹

⁹ Habermas, *Kamusal Yaşamın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü*, 63; Jürgen Habermas, “Öteki” Olmak, “Öteki”yle Yaşamak, 11. Baskı, çev. İlknur Aka (Yapı Kredi Yayınları, 2023), 47.

¹⁰ Habermas, *Kamusal Yaşamın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü*, 63.

¹¹ Habermas, “Demokrasinin Üç Normatif Modeli,” 42-43; Habermas, “Öteki” Olmak, 47.

Habermas'ın söylemsel süreçlere yaptığı vurgu ile John Rawls'un siyasal liberalizm çerçevesinde geliştirdiği kamusal akıl anlayışı arasında önemli farklılıklar bulunmakla birlikte her iki yaklaşım da demokratik meşruiyeti yalnızca kararın sonucuna değil karar öncesindeki kamusal gerekçelendirme sürecine bağlamaktadır. Bir diğer ifadeyle temsil araçları başta olmak üzere¹² görüşleri arasında temel farklılıklar olsa da John Rawls da karardan önce yürütülen kamusal tartışma ve gerekçelendirme sürecini meşruiyetin vazgeçilmez unsuru olarak tayin etmiştir. Onun uzlaşma anlayışı örtüşen görüş birliği (*overlapping consensus*) olup uzlaşının konusu, bireylerin kapsamlı dünya görüşleri değil sosyal iş birliğinin kamusal temeli olarak kabul edilen liberal adalet anlayışı ile onun ilke ve değerleridir.¹³ Böylelikle vatandaşların iyi yaşam anlayışları arasında tam bir uzlaşma sağlanmaksızın, siyasal değerler üzerinde ortak bir zemin oluşturulması ve özgür bir toplumun gerektirdiği ölçüde istikrarlı bir siyasal düzenin tesis edilmesi mümkün hâle gelmektedir.¹⁴ Dolayısıyla Rawls'un amacı, kapsamlı doktrinleri ortadan kaldırmak ya da tek bir doğruda birleştirmekten ziyade bu çoğulluğu koruyarak ortak siyasal ilkeler etrafında bir uzlaşının sağlanabileceğini göstermektir. Birlik yerine örtüşme kavramını seçmesinin altında da bu gerekçe vardır.

Rawls'un yaklaşımında adalet duygusuna ve iyi anlayışına sahip olma kapasitesi olduğu varsayılan vatandaşların adaletin temel ilkeleri konusunda, eşitlik temelinde uzlaşması beklenmektedir.¹⁵ Söz konusu ilkelerin işaret ettiği adalet kavramının, rasyonel, özgür ve eşit her vatandaş tarafından kabul edilebilecek en makul siyasi değer olarak düşünüldüğü bir durumda da kamusal akıl yürütme var demektir.¹⁶ Fakat temel bu olsa da siyasal anlayışlarla ilgili olarak yorumların çeşitliliği de kabuk edilmektedir. Bir bakıma çok sayıda “hoş görülebilir kamusal akıl biçimi”¹⁷ olabilir. Ya da “makul siyasal

¹² John Rawls, *Siyasal Liberalizm*, çev. Mehmet Fevzi Bilgin (İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019), 398.

¹³ John Rawls, *A Theory of Justice*, Orijinal Baskı (The Belknap Press of Harvard University, 1971), 142, 388; John Rawls, “The Idea of Public Reason,” içinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, ed. James Bohman ve William Rehg (The MIT Press, 1997), 94.

¹⁴ Rawls, *A Theory of Justice*, 388; Rawls, “The Idea of Public Reason,” 115.

¹⁵ Rawls, *A Theory of Justice*, 11.

¹⁶ Rawls, *Siyasal Liberalizm*, 473.

¹⁷ Rawls, *Siyasal Liberalizm*, 475.

adalet anlayışları”¹⁸ olabilir. Ancak burada hoş görülme ve makul olma koşulunun tam olarak hangi ölçüte dayandığı, pratikte neye karşılık geleceği de belirsiz kalmaktadır.

Rawls’a göre kamusal akıl yürütmenin amacı olan kamusal gerekçelendirme, makul ve meşru nedenler göstererek başkalarının da kabul edeceğini düşündüğümüz bir sonuca ulaşmaktır.¹⁹ Dolayısıyla uzlaşma temelli yaklaşım bakımından müzakerenin ayırt edici unsurlarının başında, farklı görüşlere sahip katılımcıların birbirlerine karşılıklı olarak gerekçe sunmaları ve kararın ortaklaşa kabul edilebilir bir zeminde temellendirilmesi gelmektedir. Bu özellik, müzakereci demokrasi literatürünün farklı temsilcilerinde çeşitli şekillerde ortaya çıkmaktadır. Seyla Benhabib de eşit ve özgür bireyler arasında yapılacak müzakereyi demokrasi anlayışının temeline yerleştirmiş olup böylesi bir istişarenin gerekçeli olması gerektiğini tekrar etmiştir.²⁰ Yine Joshua Cohen için müzakere, aynı fikirde olmayanların eşit bir konumda yer aldığı ve argümanların başkalarının kabul edebileceği terimlerle ifade edildiği, uzlaşının merkezi önemini koruduğu bir süreçtir.²¹

Söz konusu yaklaşımlar, müzakereci demokrasi içerisinde müzakerenin amacı, kapsamı ve işleyişi bakımından farklılaşmakla birlikte demokratik karar alma sürecinin yalnızca bireysel tercihlerin ortaya konulmasına veya çoğunluk tarafından belirlenmesine indirgenemeyeceği konusunda ortaklaşmaktadır. Bu çerçevede demokratik müzakerenin öncelikle katılımcıların eşit bir konumda bulunmasını, görüş ve iddiaların karşılıklı olarak gerekçelendirilmesini, katılımcıların birbirlerinin ileri sürdüğü nedenleri dikkate almasını ve gerektiğinde kendi görüşlerini yeniden değerlendirmeye açık olmasını gerektirdiği söylenebilir. Bunun yanında karar alma sürecinde kişisel çıkarların veya özel kanaatlerin yalnızca ileri sürülmesi yeterli olmayıp bunların diğer katılımcılar bakımından da

¹⁸ Rawls, *Siyasal Liberalizm*, 486.

¹⁹ Rawls, *A Theory of Justice*, 578; Rawls, *Siyasal Liberalizm*, 488; Rawls, “The Idea of Public Reason,” 94.

²⁰ Seyla Benhabib, “Deliberative Rationality and Models of Democratic Legitimacy,” *Constellations* 1, sayı. 1 (1994): 27.

²¹ Joshua Cohen, “Deliberation and Democratic Legitimacy,” içinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, ed. James Bohman ve William Rehg (The MIT Press, 1997), 67-93; Joshua Cohen, “Procedure and Substance in Deliberative Democracy,” içinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, ed. James Bohman ve William Rehg (The MIT Press, 1997), 408.

anlaşılabilir ve kabul edilebilir gerekçelerle temellendirilmesi beklenmektedir. Müzakere sürecinde farklı görüşlerin ve karşıtlıkların bulunması bu yaklaşım bakımından dışlanmamakla birlikte söz konusu farklılıkların karşılıklı gerekçelendirme ve iletişim yoluyla ortak bir karar üzerinde uzlaşma imkânına yöneltilmesi demokratik karar alma bakımından belirleyici olmaktadır. Dolayısıyla bu çalışmada uzlaşma temelli yaklaşım bakımından esas alınacak ölçütler; eşit katılım, karşılıklı gerekçelendirme, karşılıklı dinleme ve değerlendirme, kamusal olarak kabul edilebilir gerekçelerin sunulması ve ortak bir karar üzerinde uzlaşma yönelimi şeklinde belirlenmektedir.

B. Çatışma Temelli Yaklaşım

Demokratik sürecin çatışma eksenli yaklaşımının kuramsal temsili olarak agonistik demokrasi teorisi incelenmektedir. Bunun nedeni, söz konusu yaklaşımın demokratik karar alma sürecini ortak bir uzlaşmaya ulaşma amacı üzerinden değil demokratik siyasetin kaçınılmaz çoğulluğu ve bu çoğulluktan doğan çatışmalar üzerinden açıklamasıdır. Bu çerçevede agonistik demokrasi, çatışmayı demokratik düzenin aşılması gereken bir eksikliği olarak değil uygun sınırlar içerisinde korunması gereken kurucu bir siyasal unsur olarak değerlendirmektedir. Kuşkusuz bu tercih, agonistik demokrasi teorisini yalnızca çatışmayı yücelten bir yaklaşım olarak sunma amacı taşımamaktadır. Nitekim agonistik demokrasi literatürü de kendi içerisinde farklı vurgulara sahip olup çatışmanın niteliği, sınırları, demokratik kurumlarla ilişkisi ve karar alma süreçlerindeki işlevi bakımından çeşitli görüşler içermektedir. Bununla birlikte bu literatürün ortak paydasında demokratik meşruiyet, nihai ve kapsayıcı bir uzlaşmadan ziyade çoğulluğun ve karşıtlığın meşru biçimde ifade edilip siyasal alanda varlığını sürdürebilmesinden hareketle temellendirilmektedir.

Agonistik demokrasi hem toplulaştırıcı yaklaşıma hem de onu kritik ederek uzun zamandır demokratik yaşamda hâkim olan müzakereci teoriye karşı eleştirel yaklaşmaktadır. Bu eleştirel anlayış, her teoride olduğu için pek çok farklı görüş ve yöntem içermektedir ancak bazı temel ve genel eğilimlerini tespit etmek mümkündür. Bu bağlamda agonistik demokrasinin temel çıkış noktalarının başında, müzakereci demokrasinin çeşitli ilke ve prosedürlerle çatışmaları aşma ya da çözme tasavvurlarına karşı çıkış vardır. Bunu Mary F. Scudder ve Stephen K. White'in demokrasi perspektifiyle

açıklamak mümkündür. Yazarlara göre demokrasinin biri rasyonellik, tartışma, prosedürler, uzlaşma ve kamusal konuşma; diğeri ise demokrasinin temel normlarına yönelik tehditlere ve adaletsizliklere karşı mücadele ve muhalefetle karakterize edilen iki yüzü vardır.²² Bu ayrım, demokratik düşüncenin gelişimi ve yukarıda ortaya konulan kuramsal dönüşümle birlikte değerlendirildiğinde çalışmada esas alınan uzlaşma ve çatışma eksenleri bakımından da açıklayıcı bir çerçeve sunmaktadır. Nitekim demokrasinin rasyonellik, tartışma ve uzlaşmaya dayanan ilk yüzü müzakereci demokrasiyle; mücadele, muhalefet ve karşıtlık vurgusunu taşıyan ikinci yüzü ise agonistik demokrasiyle ilişkilendirilebilir. Bu bakımdan agonistik yaklaşım; uzlaşma, ortak iyi, ortak akıl ve benzeri yönlerine fazla odaklanılmasına karşılık demokrasinin diğeri yüzü olan çatışmanın ihmal edildiğinden ve onun yaratıcı gücünü kaybederek demokrasi anlayışımızın aşınmasına neden olduğundan hareketle yola çıkmaktadır.

Agonistik demokrasi, müzakereci demokrasinin öngördüğü; bireylerin ahlaki ve siyasi meseleleri belirli usuller çerçevesinde tartışarak uzlaşmaya varmasını esas alan demokrasi anlayışının gerçek siyasal koşullar bakımından mümkün ve yeterli olmadığını öngörmektedir. Esasen müzakereci demokratlar da her zaman rasyonel bir uzlaşmaya varılacağını iddia etmemekte; bunu daha ziyade ulaşılmaya çalışılan bir ufuk olarak tayin etmektedir. Ancak agonistik demokratlara göre bu yaklaşım da sorunludur. Nitekim teorinin en önde gelen temsilcilerinden Chantal Mouffe, demokrasinin nihai ufkunun uzlaşma ekseninde tasavvur edilmesinin çatışmayı ve çoğulculuğu riske atan bir yaklaşım olduğunu belirtmektedir.²³ Oysa çatışma ve antagonizma, çoğulcu demokrasinin varlığını mümkün kılan unsurlar olmakla birlikte onun hiçbir zaman tam ve eksiksiz biçimde gerçekleşmemesinin de temel nedenini oluşturmaktadır.²⁴ Benzer şekilde Bonnie Honig de uzlaşma temelli yaklaşımın demokratik siyaseti yerinden ettiğini ve çatışmasız yankı odalarına hapsolarak çoğulluğu aşındırdığını savunmaktadır.²⁵ Ona göre liberal, cumhuriyetçi ve komüniteryen gibi farklı konumlardan pek çok teorisyen; uzlaşma

²² Mary F. Scudder ve Stephen K. White, *The Two Faces of Democracy: Decentering Agonism and Deliberation*, (Oxford University Press, 2023), 1.

²³ Chantal Mouffe, *Siyasetin Dönüşü*, çev. Fahri Bakırcı ve Ali Çolak (Epos Yayınları, 2008), 22.

²⁴ Mouffe, *Siyasetin Dönüşü*, 22.

²⁵ Bonnie Honig, *Political Theory and the Displacement of Politics* (Cornell University Press, 2023), 2.

temelli yaklaşımları nedeniyle uyumsuzluk ve çatışmayı çözmeyi yani aslında onları aşmayı ya da ortadan kaldırmayı demokrasinin ve siyasetin amacı olarak tayin etmektedir. Düzen ve istikrar önemli değer ve gereksinimler olsa da bunları sağlayacak prosedürlere, evrensel ilke ve normlar ile uzlaşma arzusunun aşırı bağlılık demokrasi için tehlikeli bulunmaktadır. Böylesi bir yaklaşım öznelere kendileri içindeki ve birbirleri arasındaki uyumsuzlukların rasyonel ve ahlaki bir özne olmak uğruna yok sayılması anlamına gelmektedir.²⁶ Aynı zamanda demokrasinin ve demokratik siyasetin çatışmanın sürekliliği içerisinde canlılık kazandığını da kaos korkusuyla fark etmemek, çoğulculuğu sınırlı bir şekilde algılamak demektir.

Çoğulculuk anlayışının yeniden ele alınması gerektiğine dikkat çeken agonistik düşünürlerden William E. Connolly de çatışma içerisinde farklı kimlikler arasında karşılıklı hoşgörü ve duyarlılığın nasıl mümkün kılınabileceği üzerinde durmaktadır. *Agonistik saygı* olarak adlandırdığı bu duyarlılık, ilk anda akla uzlaşma eksenli bir yaklaşımı getirirse de çatışmanın ortak bir aidiyet oluşturma yollarından biri olabileceği düşüncesine dayanmaktadır.²⁷ Buna göre agonistik saygı, çatışma içerisinde tarafların birbirlerinin kimliklerine, doktrinlerine ve inançlarına saygı göstermelerini sağlarken aynı zamanda kendi kimliklerinin ilişkisel ve olumsal niteliğiyle de yüzleşmelerini mümkün kılan demokratikleştirici bir unsurdur. Bir bakıma paylaşılan ortak değerler üzerinden değil ortak bir sürece katılım yönünden bir duyarlılıktan söz edilmektedir ki buna karşılıklı bağlılık da denilebilir. Bu anlayış; öznelere demokratik canlılığı sürdürebilmek için, kendilerini ötekine karşı konumlandırabilmek için birbirinin varlığına ihtiyaç duymasındır. Bu doğrultuda agonistik demokrasi, farklı görüş ve kimliklerin kamusal alanda kendilerini açıkça ifade edebilmelerine imkân tanıyan, onun sorgulanamaz bir dogmaya dönüşmesine karşı çıkan bir demokrasi anlayışıdır.²⁸ Agonizmi anayasacılık çerçevesinde değerlendiren James Tully, anayasa gibi temel bir normun bile meşruiyetinin ideal bir uzlaşmaya yaklaşmasından kaynaklanmadığını

²⁶ Honig, *Political Theory and the Displacement of Politics*, 7.

²⁷ William E. Connolly, *The Ethos of Pluralization* (University of Minnesota Press, 1995), 93; William E. Connolly, *Kimlik ve Farklılık*, 2. Baskı, çev. Fermâ Lekesizalın (Ayrıntı Yayınları, 2020), 108.

²⁸ Connolly, *Kimlik ve Farklılık*, 11, 61; Ed Wingebach, *Institutionalizing Agonistic Democracy: Post-Foundationalism and Political Liberalisms* (Routledge, 2011), xv.

savunmaktadır. Ona göre bir anayasa hem demokratik çatışmayı mümkün kılar hem de çatışmanın bizzat konusudur.²⁹ Bu anlayışa paralel olarak “ortak bir uzlaşmaya dayanmak yerine iç içe geçmiş farklılıklarla birleşmiş bir toplum fikri”³⁰ öne çıkarılmaktadır.

Bu noktada demokratik düşünce ve siyasetin bir unsuru olarak çatışmaya daha fazla alan açılmasının neyi ifade ettiği tartışılabilir. Kimileri açısından bu, uzlaşının yerine partizan çatışmayı daha fazla öne çıkaran seçim stratejilerinin benimsenmesinden ibaret görülebilir. Ancak daha geniş bir kesim açısından çatışmanın meşruiyetinin kabulü, demokrasinin niteliğine ilişkin daha kapsamlı bir dönüşümü ifade etmektedir. Bu yaklaşım, özellikle Jürgen Habermas ve John Rawls gibi düşünürlerle ilişkilendirilen demokrasi ve adalet teorilerinde önemli bir yere sahip olan akıl ve müzakerenin demokratik meşruiyet bakımından merkezi konumunun sorgulanmasını beraberinde getirmektedir.³¹ Buradaki mesele, akıl yürütme, tartışma veya müzakerenin demokratik siyasetten bütünüyle dışlanması değil bunların farklılıkları ve karşıtlıkları ortadan kaldıran nihai bir uzlaşmaya yönelmesinin demokrasinin zorunlu koşulu olarak görülüp görülmeyeceğidir.

Agonistik demokrasi literatüründeki farklı yaklaşımlar ve vurgular birlikte değerlendirildiğinde bu teorileri bir araya getiren temel noktanın çatışmayı demokratik siyasetin dışına itilmesi gereken geçici bir sorun yerine çoğulculuğun kurucu unsurlarından biri olarak ele almaları olduğu söylenebilir. Bu yaklaşım bakımından demokratik toplum, farklılıkların ve karşıtlıkların ortadan kaldırılmasından çok, bunların siyasal alanda meşru biçimde ifade edilebildiği ve birbirleriyle karşılaşabildiği bir düzen olarak düşünülmektedir. Dolayısıyla demokratik karar alma sürecinin amacı, farklılıkları nihai olarak ortadan kaldıracak kapsayıcı bir uzlaşmaya ulaşmaktan ziyade bu farklılıkların demokratik kurumlar içerisinde karşılaşmasına ve siyasal mücadeleye dönüşmesine imkân vermektir. Bu noktada çatışmanın merkeziliği, uzlaşının bütünüyle

²⁹ James, Tully “The Unfreedom of The Moderns in Comparison to Their Ideals of Constitutional Democracy,” *The Modern Law Review* 65, sayı. 2 (2002): 209; James Tully, *Public Philosophy in a New Key Volume I: Democracy and Civic Freedom* (Cambridge University Press, 2008), 306; Wingenbach, *Institutionalizing Agonistic Democracy*, 54-55.

³⁰ Marie Paxton, *Agonistic Democracy* (Routledge, 2020), 51

³¹ Scudder ve White, *The Two Faces of Democracy*, 71.

reddedilmesini gerektirmemekte; herhangi bir uzlaşının çoğulluğu tüketen, farklılıkları ortadan kaldıran veya tartışmayı nihai olarak kapatan bir sonuç olarak görülmesine karşı çıkmaktadır. Böylece agonistik yaklaşım, demokratik kararların belirli bir noktada alınması zorunluluğu ile bu kararların dayandığı farklılıkların ve karşıtlıkların varlığını sürdürmesi arasındaki gerilimi demokrasinin yapısal bir özelliği olarak kabul etmektedir.

Agonistik demokrasiyi karakterize eden müzakereci demokrasi eleştirilerinden biri de demokratik siyasal öznenin nasıl kavramsallaştırıldığıyla ilgilidir. Müzakereci demokrasi, farklı görüşlere sahip bireylerin karşılıklı gerekçelendirme yoluyla birbirlerini ikna etmelerine ve ortaklaşa kabul edilebilir sonuçlara ulaşmalarına önem verirken agonistik yaklaşım siyasal öznelerin yalnızca rasyonel gerekçeler ileri süren soyut bireyler olarak ele alınamayacağını vurgulamaktadır.³² Mouffe bu noktada siyasetin tutkular boyutuna özellikle dikkat çekmektedir. Ona göre bireylerin siyasal konum alışları yalnızca rasyonel çıkar hesapları veya üzerinde uzlaşılabilir ilkeler tarafından belirlenmemekte; aidiyetler, değerler, duygular ve tutkular da siyasal kimliklerin oluşumunda ve karar alma süreçlerinde rol oynamaktadır.³³ Bu nedenle siyasal alanın rasyonel müzakere aracılığıyla farklılıkların aşılabileceği bir uzlaşma zemini olarak kavranması, siyasetin çatışmalı ve tutkulu niteliğinin gözden kaçırılması sonucunu doğurabilir.

Mouffe'un tutkulara yaptığı vurgu, duyguların siyasal karar alma süreçlerine sonradan eklenen ve mümkün olduğunca sınırlandırılması gereken unsurlar olarak görülmesine de mesafeli bir yaklaşımı ifade etmektedir. Bu yaklaşıma göre siyasal kimliklerin oluşumunda etkili olan bu unsurlar, demokratik siyasetin dışında bırakılabilecek bireysel özellikler olarak düşünülemez. Aksine siyasal öznelerin hangi değerler etrafında konumlandıklarını, kimlerle kendilerini ortak bir aidiyet içerisinde gördüklerini ve hangi görüşlere karşı çıktıklarını anlamak bakımından önem taşımaktadır. Bu açıdan agonistik yaklaşım, demokratik müzakerenin yalnızca soyut, rasyonel ve makul özneler arasındaki gerekçelendirme sürecinden ibaret olmadığını; gerçek siyasal

³² Özellikle bkz. Honig, *Political Theory and the Displacement of Politics*, 150; Connolly, *Kimlik ve Farklılık*, 127, 251.

³³ Chantal Mouffe, *Dünyayı Politik Düşünmek*, çev. Murat Bozluolcay (İletişim Yayıncılık, 2015), 28-29; Mouffe, *Siyasetin Dönüşü*, 172.

öznelerin kendi tarihsel deneyimleri, aidiyetleri, değerleri ve tutkuları ile bu sürece katıldıklarını kabul etmektedir.

Bu yaklaşım, demokratik müzakerenin tümüyle rasyonel gerekçelerden arındırılması gerektiği anlamına gelmemektedir. Asıl mesele siyasal öznenin bu unsurlardan soyutlanarak kavranmasının mümkün olup olmadığıdır. Agonistik perspektiften bakıldığında demokratik siyaset, farklı deneyimlerin, aidiyetlerin ve tutkuların karşılaşmasıyla şekillenen çoğulcu bir alandır. Dolayısıyla bu unsurların müzakere sürecinde görünür hâle gelmesi tek başına müzakerenin demokratik niteliğini ortadan kaldıran bir durum olarak değerlendirilemez; aksine siyasal öznelerin gerçek konumlarının ve aralarındaki farklılıkların anlaşılması bakımından demokratik siyasetin niteliğine ilişkin önemli bir veri sunmaktadır.

Sonuç olarak agonistik demokrasi literatüründeki farklı yaklaşımlar, demokratik karar alma sürecinin değerlendirilmesinde çatışmanın varlığı kadar bu çatışmanın nasıl ortaya çıktığı, siyasal öznelerin hangi konumlarla sürece katıldığı ve farklılıkların karar alma sürecinde nasıl karşılık bulduğu üzerinde durmayı gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede çatışma, yalnızca farklı görüşlerin bulunması anlamına gelmeyip farklı kimliklerin, deneyimlerin, değerlerin ve siyasal konumların karşılaşmasıyla ortaya çıkan dinamik bir süreç olarak ele alınmaktadır. Benzer biçimde, demokratik kararın sonunda ortak bir sonuca ulaşılması da tek başına çatışmanın ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Önemli olan, kararın oluşum sürecinde farklılıkların ve karşıtlıkların nasıl görünür hâle geldiği, bunların nasıl karşılandığı ve kararın bu farklılıklarla kurduğu ilişkidir.

Bu nedenle çalışmanın bundan sonraki bölümünde, teorik tartışmada ortaya konulan bu unsurlar *12 Kızgın Adam* filmindeki jüri müzakeresi üzerinden incelenecektir. Jürinin ortak bir karara ulaşmak zorunda olduğu bu süreç bir yandan karşılıklı gerekçelendirme ve uzlaşma arayışını, diğer yandan çatışma, muhalefet, farklı deneyimlerin ve tutkuların karar alma sürecine yansımalarını aynı anda gözlemlemeye imkân vermektedir. Böylece demokratik karar alma sürecinin uzlaşma-çatışma eksenlerini, filmin somut müzakere pratiği aracılığıyla hem teorik derinliğini arttırmak hem de pratik karşılığını anlamlandırmak mümkün olabilecektir.

II. DEMOKRATİK KARAR ALMA SÜRECİNDE UZLAŞMA VE ÇATIŞMANIN GÖRÜNÜMLERİ

Demokrasiye ilişkin kuramsal yaklaşımlar, demokratik karar alma sürecinin uzlaşma ve çatışma eksenlerinde farklı biçimlerde kavramsallaştırıldığını göstermektedir. Bununla birlikte bu farklılıkların yalnızca teorik düzeyde ortaya konulması, söz konusu yaklaşımların somut bir karar alma sürecinde nasıl karşılık bulduğunu göstermeye yeterli değildir. Bu nedenle demokratik karar alma sürecinin uzlaşma ve çatışma arasındaki ilişkisini somut bir müzakere pratiği üzerinden değerlendirmek, kuramsal ayrımı sınamak bakımından önem taşımaktadır.

Amerikan ve İngiliz hukukunda ceza yargılamaları başta olmak üzere yargılama süreçlerinin merkezinde jüri usulü vardır.³⁴ Çalışmada jüri müzakeresi olarak ele alacağımız bu olgu, birden fazla karar vericinin belirli bir uyuşmazlık hakkında sahip oldukları bilgi, delil ve değerlendirmeleri karşılıklı etkileşim içerisinde ele alarak ortak bir karara ulaşmaya çalıştıkları süreç olarak tanımlanabilir. Temelinde kişileri kanunların keyfi uygulanmasına karşı koruma amacı olan bu süreç, sağduyulu bir yargıyı toplumsal katılım ve ortak sorumluluk aracılığıyla sağlamayı taahhüt etmektedir.³⁵ Dolayısıyla hem bir yargılama süreci hem de siyasal bir kurumdan söz edilmektedir.³⁶ Bu bakımdan halk egemenliğinin bir görünümü ve yönetime katılımı oy vermenin ötesine geçilmesinin bir örneği olarak değerlendirilebilmektedir.³⁷ Bu yönüyle jüri, yargılama usulü içerisindeki işlevinin yanı sıra halkın doğrudan katılımıyla kolektif bir kararın oluşturulmasını sağlayan demokratik bir müzakere pratiğidir.

Jürinin oluşturulmasındaki koşul ve usuller, feragat şartları, Anglo-Amerikan yargılama sisteminin ana karar verme mekanizması olarak jürinin günümüzdeki avantaj ve riskleri, jüri üyelerinin kontrol edilme gerekliliği ve yöntemleri gibi pek çok açıdan tartışmaya açık olsa da çalışmamızda jüri sisteminin kendisi inceleme konusu

³⁴ Spooner Lysander, *An Essay on The Trial by Jury* (John P. Jewett and Company, 1852), 5; Reid Hastie, Steven D. Penrod ve Nancy Pennington, *Inside The Jury* (Harvard University Press, 1983), 1-2.

³⁵ Hastie vd., *Inside The Jury*, 5.

³⁶ Alexis Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, çev. Seçkin Sertdemir Özdemir (İletişim Yayınları, 2016), 281.

³⁷ Tocqueville, *Amerika'da Demokrasi*, 281; Hastie vd., *Inside The Jury*, 1; Spooner, *The Trial by Jury*, 6.

olmadığından bu tartışmalar kapsam dışında bırakılmaktadır.³⁸ Bunun yerine jüri üyelerinin bir karar oluşturmak üzere gerçekleştirdikleri müzakere süreci, demokratik karar alma bakımından taşıdığı özellikler çerçevesinde ele alınmaktadır. Eleştirel katkı sunma, delil ve argümanları hatırlama, karşıt argümanları adil bir şekilde değerlendirme, tutarlılık gibi özellikler içermesi beklenen; farklı kanaatlerin karşılaşması, gerekçelerin sınanması, bireysel görüşlerin dönüşmesi ve kolektif bir karara ulaşılması gibi unsurların aynı süreç içerisinde gözlemlenmesine imkân veren bir karar alma pratiği olarak jüri müzakeresi, demokrasi teorisinin uzlaşma ve çatışma eksenlerini incelemek bakımından elverişli bir düzlem sunmaktadır. Bu çerçevede söz konusu pratik, bir klasik olan 1957 tarihli *12 Kızgın Adam* filmi üzerinden ele alınacaktır.

Söz konusu tercihin temel nedeni eserin, demokratik karar alma sürecini soyut bir ilke veya kavramsal bir tasvir düzeyinde bırakmayarak vatandaşların tek bir karar etrafında yürüttüğü müzakereyi bütünlüklü biçimde, izlenebilir şekilde temsil etmesidir. Özellikle müzakerenin ilk oylamadan nihai karara kadar kesintisiz biçimde takip edilebilmesi, başlangıçtaki kanaatlerin nasıl tartışmaya açıldığını, gerekçelerin nasıl karşılaştığını ve kararın bu karşılaşmalar içerisinde nasıl biçimlendiğini birlikte değerlendirmeye imkân vermektedir. Böylece demokratik kararın oluşumunda uzlaşma ve çatışmanın nasıl işlediği somut bir müzakere süreci içerisinde izlenebilmektedir. Bu bakımdan jüri sisteminin gerçek işleyişine ilişkin ampirik bir veri olarak kabul edilmekten ziyade demokratik karar alma sürecine ilişkin teorik tartışmanın somutlaştırıldığı temsili bir alan olarak kullanılmaktadır.

Reginald Rose'un oyunundan uyarlanan, Sidney Lumet'in yönettiği *12 Kızgın Adam*; babasını öldürmekle suçlanan genç bir sanığın suçluluğuna ilişkin karar vermek üzere bir araya gelen on iki jüri üyesinin müzakere sürecini konu almaktadır. Kararın oybirliğiyle alınması gerekmektedir. Filmin başlangıcında on bir jüri üyesi sanığın suçlu olduğu kanaatindeyken üyelerden birinin bu kanaatin yeniden değerlendirilmesi gerektiğini ileri sürmesiyle sunulan deliller ve tanık anlatımları ayrıntılı biçimde yeniden

³⁸ Amerikan jüri sistemi üzerine bir araştırma projesinin bir parçası olarak jüri yargılamasına dair işleyiş ve sözü edilen tartışmalara dair oldukça geniş kapsamlı bir eser için bkz. Neil Vidmar ve Valerie P. Hans, *American Juries: The Verdict* (Prometheus Books, 2007).

değerlendirilmeye başlanmakta ve müzakerenin yönü değişmektedir. Böylece başlangıçta büyük ölçüde ortak olduğu görülen kanaat, delillerin, gerekçelerin ve farklı değerlendirmelerin karşılıklı olarak tartışılmasıyla giderek çözülmekte; süreç farklı görüşlerin karşılaşması ve yeniden değerlendirilmesi üzerinden ilerlemektedir. Bu yönüyle film, kolektif bir kararın oluşumunu yalnızca ortaya çıkan sonuç üzerinden değil karşıt görüşlerin karşılaşması, gerekçelerin sınanması, karar vericilerin kendi konumlarını yeniden değerlendirmeleri ve ortak kararın hangi süreç içerisinde şekillendiği üzerinden incelemeye elverişli bir örnek sunmaktadır.

A. Muhalefet ve Çoğunluk İradesinin Sınanması

12 Kızgın Adam'ın başlangıcında jüri üyeleri, duruşmada sunulan deliller ve tanık anlatımları doğrultusunda sanığın suçlu olduğu yönündeki kanaatlerini oylama yoluyla ortaya koymaktadır. İlk oylamada on iki üyeden on biri suçlu, biri (Jüri 8) ise suçsuz yönünde oy kullanır. Bu tablo, kararın çoğunluk iradesi doğrultusunda kısa sürede şekillenebileceği izlenimini yaratmaktadır. Ancak suçsuz oyu veren jüri üyesinin, kararın doğruluğundan emin olmadığını ve sanığın hayatının söz konusu olduğu bir durumda meseleyi yeniden değerlendirmek gerektiğini belirtmesi, mevcut çoğunluk kanaatini tartışmaya açar. Böylece başlangıçta büyük ölçüde oluşmuş görünen kanaat, tek bir karşı oy üzerinden yeniden değerlendirmeye açılmış olur. Bir bakıma müzakere, kolektif kararın başlangıçtaki çoğunluk iradesiyle özdeşleştirilmesini engelleyen bir karşı çıkış üzerinden ilerlemeye başlar.

Bu durum, demokratik karar alma bakımından çoğunluğun belirleyici konumu ile çoğunluk karşısında ortaya çıkan muhalefetin işlevi arasındaki ilişkiyi görünür kılmaktadır. Çoğunluk tarafından benimsenmiş bir kanaatin varlığı, onun gerekçelerinin yeniden değerlendirilmesine duyulan ihtiyacı ortadan kaldırmadığı gibi azınlıkta kalan bir görüşün de demokratik karar bakımından önemsiz olduğu anlamına gelmemektedir. Aksine tek bir üyenin itirazı başlangıçta kapanmış görünen karar sürecini yeniden açarak diğer üyeleri sahip oldukları kanaatleri gerekçelendirmeye ve sınamaya yöneltmektedir. Esasında Jüri 8'in karşı çıkışındaki motivasyon kendi görüşünü diğerlerine kabul ettirmek

değildir; nitekim kendisi de kesin bir kanaatinin olmadığını itiraf etmektedir.³⁹ Mesele davanın suçluluk bakımından kesin bir kanaate ulaşmadığını kabul ederek karar verilmeden önce mevcut kanaatlerin karşılıklı olarak sınanması gerektiğini savunmasıdır.

Jüri üyelerinin çoğunluğu, duruşmada ortaya konan tanık ifadeleri ve kanıtlar bağlamında sanığın suçlu olduğunun açık olduğuna inanmakta ve bir an önce görevlerini yerine getirip gündelik yaşamlarına dönmek için hızlı bir karar alma eğilimindedir. Jüri 8'in suçsuz olduğu yönündeki oyunun suçsuzluğuna kesin emin olmasından değil dikkatsiz ve hızlı bir karar vermemek için tartışılması gerekliliğinden doğduğunu başlangıçta idrak edememektedir. Sanığın suçsuz olduğuna nasıl inandığını, duruşmadaki değerlendirmelerin suçluluğu işaret ettiğini nasıl anlayamadığını, bunu gösteren kanıtları listelemesini isteyip istemediğini, sanığın ifadesine ikna olmamasının sebebini sorup durmaktadır. Jüri 8 ise suçsuz olup olmadığını bilmediğini, kanıtların liste olarak sayılmasını istemediğini, sanığın ifadesine inanıp inanmadığını bilmediğini hatta belki de inanmadığını söyleyerek tek gayretinin en nihayetinde suçlu olduğu fikrine ulaşılabileceği bile öncesinde tartışmaya değecek kadar önemli bir karar olduğunu belirtmektedir.⁴⁰

Jüri 7 yüzyıl boyu tartışmalar bile fikrini değiştirmeyeceğini, jüri sözcüsü tartışarak da olsa hemen de olsa sanığın suçlu olduğunu belirttiğinde Jüri 8 amacının bu fikri değiştirmek olmadığını söylemektedir.⁴¹ Tüm bu ihtilafta dikkat çekici olan, çoğunluk iradesine yönelen karşı çıkışın başlangıçta alternatif bir sonucun savunulmasına dayanmamasıdır. Jüri 8, sanığın suçsuz olduğu yönünde kesin bir kanaat ileri sürmemekte; mevcut kanaatin kesin bir karara dönüşmesinden önce yeniden değerlendirilmesini talep etmektedir. Bu talep çoğunluk kararının kendisinden önce gelen müzakere sürecinin kararın meşruiyetini sağlayan esas nokta olduğunu gözler önüne sermektedir.

Öte yandan jüri 8'in muhalefeti, çoğunluğun karşısına yerleşmiş başka bir çoğunluk iddiası olarak değil mevcut kararın kapanmasını erteleyen ve onu yeniden tartışmaya açan bir itiraz biçiminde ortaya çıkmaktadır. Bu durum, demokratik karar alma

³⁹ Reginald Rose, *Twelve Angry Men* (The Dramatic Publishing Company, 1955), 14.

⁴⁰ Rose, *Twelve Angry Men*, 14-17.

⁴¹ Rose, *Twelve Angry Men*, 15.

sürecinde müzakerenin değerinin yalnızca alternatif bir karar önerisinde bulunmasından kaynaklanmadığını; mevcut kanaatin sorgulanmasını ve kararın gerekçelerinin yeniden değerlendirilmesini mümkün kılmasından da ileri gelebileceğini göstermektedir. Dolayısıyla bu tabloyu, gerekçeli argümanlar yoluyla birbirlerini ikna etmek üzere yapılan bir müzakereden çok agonistik bir tartışma alanı ve anının açılması olarak yorumlamak mümkündür. Zira müzakerenin işlevi yalnızca çoğunluğun kararını daha iyi gerekçelendirmesine katkıda bulunmakla sınırlı değildir; çoğunluk tarafından benimsenen kanaatin sorgulanabilirliğini vurgulaması bakımından çatışmacı bir işlev üzerinden okunmaya elverişlidir.

B. Gerekçeler, İkna ve Kararın Oluşumu

Jüri 8'in itirazıyla birlikte başlangıçta çoğunluk iradesi doğrultusunda şekillenmiş görünen karar süreci yeniden müzakereye açılmaktadır. Ancak müzakerenin demokratik karar alma bakımından anlamı daha önce ifade edildiği üzere yalnızca farklı görüşlerin aynı ortamda ifade edilmesinden ibaret değildir. Bu görüşlerin gerekçelendirilmesi, karşılıklı olarak sınanması ve ileri sürülen gerekçelerin diğer katılımcılar bakımından ikna edici olup olmadığının tartışılması, kararın oluşumunda belirleyici bir rol üstlenmektedir. Nitekim jüri üyelerinin başlangıçtaki kanaatleri, müzakere ilerledikçe delillerin ve tanık anlatımlarının yeniden değerlendirilmesiyle değişmekte; böylece oylama yoluyla ortaya konulan bireysel tercihler, karşılıklı etkileşim içerisinde yeniden şekillenmektedir.

Jüri üyeleri, Jüri 8'in açtığı tartışma alanına, her birinin birkaç dakika söz alarak kendilerinin haklı Jüri 8'in ise haksız olduğuna onu ikna etmeleri yöntemini seçerek başlamışlardır.⁴² Elbette argümanların gerekçelerinin ortaya konulduğu ve tartışıldığı müzakere süreci, çoğunluk tarafından alınan bir kararın azınlık tarafından da kabul edilebilir olmasını mümkün kılma potansiyeli vardır.⁴³ Ancak jüri üyelerinin kendilerinin haklı, Jüri 8'in ise haksız olduğunu ispatlamak üzere yola çıkması, müzakereden çok çoğunluk kararının bir şekilde muhalefet eden kişiye açıklanması gibi peşin hükümlü bir

⁴² Rose, *Twelve Angry Men*, 17.

⁴³ Habermas, *Kamusal Yaşamın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü*, 58, 80.

yaklaşımıdır. Yine de bu adım, tartışmanın kaçınılmazlığının idrak edilmesini sağlamıştır. Nihayetinde tanık ifadeleri ve deliller konuşulmaya, değerlendirilmeye başlamıştır. Adli soruşturma sırasında sunulan kilit deliller adım adım incelenmekte ve sunulan her bir delil, ilk başta görüldüğünden daha zayıf çıkmaktadır.⁴⁴ Kimi üyeler konuşmamayı, konuşanların kimisi de gerekçesiz iddialarda bulunmayı tercih etse de tartışılan görüşler gerekçelerin karşılıklı olarak sınanması yoluyla müzakereci bir süreç niteliği kazanmaktadır.

Tartışmalar esnasında ara ara oylama tekrar yapılmakta ve başlangıçta suçlu yönünde olan oyların bazıları suçsuz oyuna dönüşmektedir. Bir bakıma jüri üyelerinin çoğunun jüri odasına girerken sahip olduğu kesinlikler paramparça olmaktadır.⁴⁵ Bir delile ilişkin kanaatin değişmesi, tanığın güvenilirliğinin sorgulanması, önceden kesin kabul edilen bir olayın başka şekilde gerçekleşmiş olabileceği ve bazı üyelerin önceki çıkarımlarının hatalı olabileceğini kabul etmesi gibi olgularla yalnızca oyların değil üyelerin düşünme biçimlerinin de değiştiği görülmektedir. Dolayısıyla müzakere kararın öncesindeki statik kanaatlerin toplanması değil kanaatlerin müzakere içerisinde dönüşebildiği bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Üstelik bu durum çoğu zaman yeni bilgi ve delillerin ortaya konulmasından değil mevcut bilgi ve delillerin yeniden sorgulanmasından ileri gelmektedir. Böylece baskı yerine iknanın olduğu⁴⁶ bir söylemsel kamusal alan oluşmuştur.

Gerekçelendirme yoluyla tartışma, ikna gücü olan rasyonel argümanlar, herkesin eşit katılımı ve karşılıklı etkileşim gibi müzakereci unsurların yanı sıra bu müzakerece agonistik unsurlar da göze çarpmaktadır. Zira gerekçeler her zaman rasyonel değildir. Kişiliklerin, deneyimlerin, ahlaki anlayışların, geçmişlerin ve duyguların sıklıkla söyleme sirayet ettiği argümanlar görülmektedir. Bunun bir anlamı, herkesin bütün değerlerinde

⁴⁴ Ioana Grancea, "Cinematic Antithesis in 12 Angry Men: The Use of Visual Rhetoric in Contrasting Two Approaches to Deliberative Processes," *Journal of the Seminar of Discursive Logic, Argumentation Theory and Rhetoric* 23, sayı. 1 (2025): 35; Daniele Velo Dalbrenta, "An Inevitable Verdict (or Perhaps Not) The Rhetoric of 'Reasonable Doubt' in Twelve Angry Men by Sidney Lumet," *Topoi* 45, sayı. 3 (2026): 939.

⁴⁵ Grancea, "Cinematic Antithesis in 12 Angry Men," 35.

⁴⁶ Habermas, "Öteki" Olmak, 47.

birleşmesi gerekmeksizin belirli bir siyasal sonuç üzerinde ortaklaşması bakımından Rawls'un örtüşen görüş birliği tasavvuruna benzemesidir.

Diğer yandan kamusal alana ilişkin bir karar sürecinde kişisel özelliklerin, önyargıların ve tutkuların dışlanması imkânsızlığı da gözler önüne serilmektedir. Jüri üyeleri ahlaki rasyonel özneler olarak değil içerisinde çoğulluğun, uyumsuzluğun ve ötekinin var olduğu benlikler olarak hareket etmektedir.⁴⁷ Ayrıca karşılıklı etkileşim ortak değerler aracılığıyla değil ortak bir sürece katılım yoluyla vatandaşları birleştirebilecek üretken bir güç olarak tezahür etmektedir⁴⁸ ki bu çatışmacı yaklaşımın karşılıklılık anlayışına daha yakındır. Uzlaşma temelli anlayış, kişilerin kararlarının gerekçelerini sunarken muhalifleriyle aralarındaki farklılıkları en aza indirecek gerekçeler bulmaya çalışmalarını doğru bulmaktadır.⁴⁹ Oysa jüri üyelerinin itiraz, bağırış, duygusal karşı çıkış, benzerlikler yerine farklılıkları vurgulama ısrarı gibi yaklaşımları, farklılıkların kararın oluşumunu bizzat şekillendiren bir karşılaşma dinamiği yarattığını göstermektedir. Bu durum, müzakerenin siyasal özneler bakımından nasıl bir dönüşüm yarattığı sorusunu gündeme getirmektedir.

C. Siyasal Özne Olarak Jüri Üyesi: Deneyim, Tutku ve Güç

Müzakere sürecinde farklı görüşlerin ve gerekçelerin karşılaşması, aynı zamanda bu görüşleri ortaya koyan siyasal öznelerin kimliğini de karar alma sürecinin bir parçası hâline getirmektedir. Jüri üyeleri, yalnızca kendilerine sunulan delilleri tarafsız ve soyut bir akıl yürütme süreci içerisinde değerlendiren karar vericiler olarak hareket etmemekte; sahip oldukları deneyimler, değerler, geçmiş yaşantılar, travmalar ve tutkular da muhakemelerine yansımaktadır.⁵⁰ Bu durum, siyasal karar alma sürecinin katılımcılarından kişisel özelliklerini ve deneyimlerini bütünüyle dışarıda bırakarak yalnızca evrenselleştirilebilir gerekçeler temelinde hareket etmelerinin beklenip beklenemeyeceği sorusunu gündeme getirmektedir. Dolayısıyla jüri müzakeresi, karar

⁴⁷ Honig, *Political Theory and the Displacement of Politics*, 193.

⁴⁸ Paxton, *Agonistic Democracy*, 15.

⁴⁹ Gutmann ve Thompson, *Why Deliberative Democracy?* 6.

⁵⁰ Bonnie Honig, "12 Angry Men: Care for the Agon and the Varieties of Masculine Experience," *Theory & Event* 22, sayı. 3 (2019): 716.

vericilerin hangi özelliklerinin kamusal muhakemenin meşru unsurları olarak kabul edilebileceği ve siyasal öznenin salt rasyonel bir karar vericiye indirgenip indirgenemeyeceği bakımından da incelenmeye elverişli bir örnek sunmaktadır.

Jüri 3'ün sanığın babasıyla yaşadığı ilişkiye ilişkin değerlendirmeleri, kendi oğlu ile arasındaki ilişkiden etkilenmektedir. Burada kişisel deneyim yalnızca görüşe eşlik eden bir duygu değil hangi delili nasıl yorumladığını ve hangi sonuca yöneldiğini belirleyen bir unsur hâline gelmekte, Jüri 3'ün sanığa ilişkin muhakemesini şekillendirmektedir. Jüri 10'un önyargıları da müzakere esnasında açık bir şekilde görülmektedir. Onun, sanığın ait olduğu toplumsal gruba ilişkin genellemeleri, delillerden bağımsız biçimde suçluluk kanaatini beslemektedir. Yani siyasal muhakeme, soyut ve tarafsız bir akıl yürütme olarak işlememektedir. Jüri 7'nin gündelik yaşantısına dönmek için karar verme sürecini hızlandırma arzusu, muhakemenin içeriğinden kaynaklanmayan kişisel bir amaç tarafından etkilenmektedir.⁵¹ Jüri 8 bile saf rasyonel özne değildir. Başlangıçtaki tavrı, sanığın suçsuz olduğuna dair bilgi sahibi olmasından değil bir insanın hayatı hakkında yeterince düşünmeden karar vermeye yönelik rahatsızlığından kaynaklanmaktadır.

Jüri üyelerinin kişisel deneyimleri, tutkuları, önyargıları ve gündelik amaçları kimi zaman muhakemeyi sınırlayan veya çarpıtan etkiler olarak ortaya çıksa da aynı zamanda üyelerin siyasal ve ahlaki değerlendirmelerinin hangi koşullarda ve hangi anlam dünyası içerisinde oluştuğunu belirlemektedir. Dolayısıyla çatışma, yalnızca farklı sonuçlara ulaşan rasyonel gerekçelerin karşılaşmasından kaynaklanmamakta; farklı deneyimlere, kimliklere, değerlere ve duygulanımlara sahip siyasal öznelerin karşılaşmasından doğmaktadır. Bir araya geliş amaçları aynı olsa ve ortak bir karar verilmesi gerekse bile bu ortaklık motivasyonunda farklılıklar, tutarsızlıklar, tutkular ve hayat görüşleri etkili olmaktadır. Bu bakımdan benlikleri ne müzakerenin başlangıcında ne de sonrasında makul vatandaş ya da rasyonel katılımcı olmaktan ibarettir. Bu durum uzlaşmacı yaklaşımın özne anlayışına Michael Sandel'ın getirdiği bir eleştiriyle

⁵¹ Rose, *Twelve Angry Men*, 13, 21.

özetlenebilir. Sandel’a göre Rawlsçu özneye amaçları arasındaki mesafenin fazlasıyla artmış ve benliğin arzu ve çıkarlarıyla arası bütünüyle açılmıştır.⁵²

Agonistik demokratların tutku ve duyguların canlılığını savunması ve “müzakere” yerine “çatışma” kavramını tercih etmesi, siyasetin gerekçeli ve rasyonel tartışmaya indirgenmesine karşılık tutkuların, duyguların ve konumlanmış siyasal öznelerin karşılaşmasını siyasetin asli unsurları arasında görmeyi ifade etmektedir. Bu anlayışta tutkuları ortadan kaldırmak veya uzlaşmayı sağlamak adına onları özel alana itmek değil tutkuları, farklılıkları demokratik tasarıların desteklenmesi yönünde harekete geçirmek esastır. Jüri üyelerinin tartışmanın yoğunlaştığı anlar başta olmak üzere birbirlerine sık sık konuyu kişiselleştirmeme, kişisel şeyleri dahil etmeme şeklinde yaptıkları telkinler, hemen her değerlendirmede kişisel unsurların varlığını dışlamaya yetmemiştir. Jüri üyelerinin hakaret ve tehdide varan bazı tutkulu tartışmaları, bir görüşe göre duygusal gerginlikten değil rasyonel argümanlar ve olguların dikkatli bir şekilde incelenmesinden kaynaklanmaktadır.⁵³ Fakat kaynağı ne olursa olsun farklılıkların demokratik alana her zaman makul, rasyonel ve tarafsız bir tutumla dahil olmadığını, demokratik sürece katılan bireylerin çeşitli sebeplerle öfke ve aidiyet gibi duygulanımlarından arınmasının ütopyik bir beklenti olduğunu savunmak mümkündür.

Bir görüşe göre müzakere süreci sayesinde başlangıçta yüzeysel, amatör ve kaba olan jüri üyeleri, kanıtları daha derinlemesine değerlendiren ve bunlar üzerinden akıl yürüterek ortak bir karara varan düşünceli jüri üyelerine dönüşmüştür.⁵⁴ Bu yorum, bireylerin birbirlerini ikna yoluyla değiştirebileceği ve müzakere aracılığıyla demokratik yurttaşlık bakımından geliştirilebileceği yönündeki uzlaşma temelli özne anlayışıyla örtüşmektedir. Bununla birlikte bu dönüşümü yalnızca daha nitelikli bir muhakeme kapasitesine doğru ilerleme olarak değerlendirmek, müzakerenin siyasal özneler üzerindeki etkisini tek yönlü biçimde kavramaya yol açabilir. Zira böyle bir yaklaşımda

⁵² Michael J. Sandel, *Liberalizm ve Adaletin Sınırları*, çev. A. Emre Zeybekoğlu (Dost Kitabevi, 2014), 41, 42, 81.

⁵³ Phoebe C. Ellsworth, “One Inspiring Jury,” *University of Michigan Law School Scholarship Repository* 101, sayı. 6 (2003): 1391.

⁵⁴ Valerie P. Hans, “Deliberation and Dissent: 12 Angry Men Versus the Empirical Reality of Juries,” *Chicago Kent Law Review* 82, sayı. 2 (2007): 585.

müzakere, farklı özelliklere sahip öznelerin karşılaşmasından ziyade katılımcıların belirli bir rasyonel ve düşünceli özne modeline doğru birbirlerini dönüştürdükleri bir süreç olarak görünmektedir.⁵⁵ Oysa sürecin önemli bir boyutu da farklılıkların karşılaşma içerisinde görünürlük kazanması ve her bir öznenin kendi konumunun olumsuzluğuyla yüzleşmesine imkân vermesidir. Bu olumsuzluğun temelinde her türlü hakikat, rasyonalite ya da konsensüs iddiasının doğasında var olan gücün hakimiyetine ilişkin şüpheler yatmaktadır.⁵⁶ Böylece siyasal öznelerin kendilerini ve birbirlerini sabitleme eğilimlerine karşılık kendi içlerinde ve birbirleriyle çatışan olumsal benliklerin gerçekliği sezilmektedir. Müzakerenin insanları dönüştürme potansiyeli yadsınamaz; ancak bu dönüşümü tek yönlü okumak demokratik karar alma sürecinin insani ve ince boyutlarını gözden kaçırmamıza neden olabilir.

Ayrıca söz konusu müzakere pratiğinde düşünceli, nazik, meselelerin her yönünü gören, gerçeği ve adaleti arayan biri olma özellikleriyle Jüri 8⁵⁷, müzakereci demokrasinin rasyonel, karşılıklı saygıya dayanan ve ortak bir karara ulaşmaya açık yurttaş idealine oldukça yakındır. Bu özellikler muhalefetinin diğer üyeler tarafından kabul edilebilir hâle gelmesinde de etkili olmaktadır. Böylece muhalefet, onu dile getiren öznenin makul, rasyonel ve ortak bir karara ulaşmaya açık olmasıyla birlikte olumlu bir anlam kazanmaktadır. Oysa agonistik yaklaşım bakımından siyasal öznenin değerini bu tür bir ideal özne modeline uygunluğu üzerinden belirlemek, siyasal çoğulluğun kapsamını daraltma riski taşımaktadır. Siyasal karşıtlığın demokratik niteliği, onu ortaya koyan kişinin sakin, makul veya uzlaşmaya açık olmasına bağlı değildir; farklı ve hatta mevcut kabulleri rahatsız eden konumların siyasal alanda kendilerini ortaya koyabilmeleri de çoğulcu siyasetin bir parçasıdır. Aksi takdirde siyasal karşıtlığın demokratik niteliğini belirlemek için tarafların makul, rasyonel veya uzlaşmaya açık olup

⁵⁵ Müzakereci teorisyen Seyla Benhabib somut öteki yaklaşımı ile müzakereye katılan öznenin soyut ve bağlamdan bağımsız bir ahlaki özne olarak tasavvur edilmesine eleştirel yaklaşmıştır; Seyla Benhabib, *Situating the Self: Gender Community and Postmodernism in Contemporary Ethics* (Polity Press, 2007), 148-178.

⁵⁶ Paxton, *Agonistic Democracy*, 23.

⁵⁷ Rose, *Twelve Angry Men*, 5.

olmadıklarının ayrıca ölçülmesi gerekecektir ki böyle bir ölçütün belirlenmesi ve uygulanması başlı başına tartışmalı bir mesele doğurmaktadır.

Siyasal özneliği değerlendirirken tespit edilmesi gereken bir husus daha vardır ki bu, söz konusu müzakere pratiğinde jürinin demokratik karar alıcılar olarak yapısıdır. Zira bu kızgın on iki kişinin beyaz ve erkek olması nedeniyle örneklemin çoğulculuğu ve gerçekçiliğiyle birlikte siyasal öznenin konumu tekrar incelenmelidir. Jüri yapısının çeşitliliğinin bu kapsamdaki önemi, ideal bir demokratik katılımı gösterip göstermemesinden ziyade çatışma ve uzlaşma eksenlerini yansıtmaya elverişli olup olmamasıdır. Bu bakımdan bir taraftan beyaz ve erkeklerden oluşması nedeniyle demokratik bir toplumda karara katılım ve temsilin olası görünümünü yansıtmaktan uzaktır.⁵⁸ Öte yandan yüksek statülü meslekleri olanlar, gecekonduda büyümüş genç biri, göçmen bir adam başta olmak üzere yaş, sınıf, meslek, eğitim, kişilik, deneyim, dünya görüşü, siyasi/ahlaki tutum, adalet anlayışı gibi pek çok özellik açısından farklılaşmaktadır.⁵⁹ Dolayısıyla burada ortaya çıkan çoğulluk, toplumun bütün farklılıklarını temsil eden kapsayıcı bir çoğulluk şeklinde değil aynı karar sürecine katılan bireylerin farklı toplumsal konumlarının, deneyimlerinin ve değerlerinin karşılaşmasından doğan bir çoğulluk olarak ortaya çıkmaktadır.

Bu durum, siyasal öznenin yalnızca ortak bir karar üzerinde uzlaşabilen rasyonel bireylerden oluşmadığını; farklı özellik ve konumların karar alma sürecine taşınabildiğini göstermesi bakımından önemlidir. Jüri üyelerinin aynı toplumsal cinsiyet ve ırksal konumu paylaşımlarına rağmen farklı sınıfsal, mesleki, kişisel ve deneyimsel özelliklere sahip olmaları, ortak bir siyasal topluluğun içerisinde farklılıkların nasıl karşılaşılabileceğine ilişkin sınırlı fakat elverişli bir örnek sunmaktadır. Nitekim söz konusu farklılıklar yalnızca jüri üyelerinin kimlik özelliklerinde kalan dışsal farklılıklar değildir; müzakere sırasında ortaya koydukları gerekçelerin, olaylara ilişkin değerlendirmelerinin ve diğer üyelere yönelik tepkilerinin biçimlenmesinde de etkili olmaktadır. Bir bakıma farklılıklar, müzakereyi ortak bir sonuca ulaşılmasını kolaylaştıran bir çeşitlilikten ziyade kararın hangi gerekçeler üzerinden ve hangi

⁵⁸ Bkz. Honig, “12 Angry Men: Care for the Agon,” 701-716.

⁵⁹ Ellsworth, “One Inspiring Jury,” 1402.

karşılaşmalar sonucunda şekilleneceğini belirleyen siyasal bir çoğulluk hâline getirmektedir.

Diğer yandan jüri üyelerinin farklı konumlarının müzakereye yansımaları, bu farklılıkların her birinin aynı siyasal anlamı taşıdığı sonucunu doğurmamaktadır. Jüri üyelerinin her birinin eşit oy hakkına sahip olması, müzakere sırasında aynı ölçüde etkili oldukları anlamına gelmemektedir. Söylemsel alan hiçbir zaman yalnızca argümanların karşılaştığı nötr bir alan olmadığından konuşma ve ikna yeteneği, bilgi ve deneyim, toplumsal statü veya grup içerisindeki konum gibi unsurlar, bazı görüşlerin diğerlerinden daha fazla ağırlık kazanmasına neden olabilir. Bu bağlamda Jüri 3'ün baskın konuşması, Jüri 7'nin ilgisizliği ve zaman baskısı, Jüri 4'ün iyi bir hatip olarak retorik gücü, Jüri 10'un toplumsal olarak yerleşik olan göçmen önyargısını müzakereye taşıması ve Jüri 8'in söylemsel gücü gibi örnekler anlamlıdır. Zira bu durumlarda ikna, uzlaşma temelli yaklaşımın öngördüğü gibi gerekçelerin ikna ediciliğinden değil de söylemsel alanın iktidar ve hegemonya ilişkilerinden de kaynaklanabilir. Müzakerenin baskıdan arındırılmış olması yönündeki normatif ideal, siyasal alanda işleyen iktidar ilişkilerini kendiliğinden ortadan kaldırmamaktadır. Bu değerlendirme, eşit katılımcılığı dışlamayı değil ideal olanla olası ve mevcut olanı ayırmak bakımından çatışmacı yaklaşımın daha elverişli bir anlayış koyduğunu teslim etmeyi amaçlamaktadır.

D. Ortak Kararın Niteliği: Uzlaşma, Farklılık ve Geçicilik

Müzakerenin sonunda jüri üyelerinin tamamı sanığın suçsuz olduğu yönünde birleşmiş ve ortak bir karara ulaşmıştır. İlk bakışta bu sonuç, demokratik karar alma sürecinin uzlaşma ekseninde açıklanmasını desteklemektedir. Bununla birlikte ulaşılan karar, müzakere boyunca ortaya çıkan farklı kanaatlerin ve karşıt gerekçelerin ortadan kalkması şeklinde değerlendirilmemelidir. Aksine nihai ortaklık, bu farklılıkların karşılıklı etkileşim içerisinde yeniden değerlendirilmesi sonucunda ortaya çıkmıştır. Böylesi bir öngörü hem uzlaşma hem de çatışma eksenli teorilerde karşılık bulmakla birlikte çatışma eksenli yaklaşım meseleyi bir adım ileri taşımaktadır. Agonistik demokrasi açısından asıl mesele, farklılıkların karar anında aşılmış görünmesinin demokratik siyasetin çatışmalı niteliğini ortadan kaldırmadığıdır. Bu bakımdan ulaşılan karar, tarafların bütün farklılıklarını gideren nihai bir uzlaşmadan ziyade belirli bir mesele

bakımından ve belirli koşullar altında ortaya çıkan geçici bir ortaklık olarak değerlendirilebilir.

Nitekim jüri kararlarına ilişkin ampirik çalışmalar da oybirliği ile çoğunluk kuralına göre müzakerenin farklı şekillerde ortaya çıktığını göstermektedir.⁶⁰ Oybirliği zorunluluğunun bulunmadığı durumlarda jürilerin çoğunluk kararına ulaşır ulaşmaz müzakereyi sona erdirmeye daha yatkın olması, ortak kararın kendisinden ziyade kararın hangi müzakere sürecinin sonunda oluştuğunun demokratik açıdan ayrıca değerlendirilmesi gerektiğini düşündürmektedir. Demokratik karar alma süreçlerinin önemli bir bölümünde oybirliğinin zorunlu tutulmadığı dikkate alındığında müzakerenin temel amacının ortak bir sonuca ulaşmak ve bu sonuca ulaşılmasını sağlayacak çoğunluğu oluşturmak şeklinde kavranması, kararın demokratik derinliğinin ve meşruiyetinin müzakerenin kapsamı ve niteliğinden ziyade ulaşılan sonuç üzerinden değerlendirilmesi riskini taşımaktadır. Başka bir ifadeyle kararın meşruiyetini süreçteki gerekçelendirme ve karşılıklı değerlendirmeden türetmeyi amaçlayan uzlaşma temelli yaklaşım, uygulamada müzakerenin yalnızca karar için gerekli çoğunluğun sağlanmasına yetecek ölçüde sürdürülmesiyle sınırlanabilir. Hakikaten jüri müzakeresi örneğinde oy çokluğunun yeterli olması hâlinde ilk oylama yapılır yapılmaz jürinin görevini tamamladığını kabul ederek kararını açıklayıp evine gitmesi mümkün olabilirdi.⁶¹ Çatışma temelli yaklaşım açısından da kararın alınması önemini korumakla birlikte karara götüren sürecin değeri nihai ortaklığın kurulmasına indirgenmemektedir; farklılıkların görünür kılınması, karşıt görüşlerin karşılaşması ve mevcut kanaatlerin sınanması, ortak bir karara ulaşılmasından bağımsız kendi başına demokratik bir değer taşımaktadır.

Bu noktada jüri müzakeresinin ve ortak kararın niteliği, Habermas'ın formel ve informal kamusal alanlar arasında yaptığı ayrım bakımından ayrıca değerlendirilebilir. Habermas'a göre hukuken bağlayıcı kararların alındığı kurumlardaki istişarelerde katılımcıların mutabakat yönelimli davranması gerekirken geniş kamusal alandaki informal iletişimde çatışmalı ve hatta antagonist ifadeler daha geniş ölçüde mümkün

⁶⁰ Hastie, *Inside the Jury*, 83-98; Ellsworth, "One Inspiring Jury," 1398.

⁶¹ Ellsworth, "One Inspiring Jury," 1398.

olabilmektedir.⁶² Bunun nedeni, informal iletişimin doğrudan bir karar üretmek yerine konu, bilgi ve argümanların kamusal dolaşıma girmesine katkı sağlamasıdır. Jüri müzakeresi ise üyelerin doğrudan hukuken bağlayıcı bir karar oluşturmakla yükümlü oldukları formel bir karar alma pratiğidir. Bu yönüyle müzakerenin sonunda ortak bir karara ulaşılması ve üyelerin kararın sorumluluğunu birlikte üstlenmeleri, Habermas'ın formel alana ilişkin uzlaşma yönelimli iletişim anlayışıyla uyumludur.

Bununla birlikte mevcut jüri müzakeresi örneği, formel bir karar alma alanında dahi müzakerenin çatışmadan arındırılmış bir iletişim biçimine indirgenemeyeceğini göstermektedir. Jüri üyelerinin öfke, itiraz, kişisel karşılaşma ve keskin karşıtlıklar üzerinden yürüttükleri tartışmalar, farklılıkların karar verilinceye kadar formel kamusal alanda etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Bu durum, çatışmanın demokratik işlevinin formel karar alma alanının dışında konumlandırılmasının sınırlarını ortaya koymaktadır. Nitekim çatışma temelli yaklaşım açısından formel karar alanında uzlaşma yönelimli iletişimin zorunlu olması, çatışmanın demokratik işlevini ikincil hâle getirmemelidir. Aksine uzlaşma temelli yaklaşımın tarafsız, evrenselci ve rasyonel ilke ve kararlara olan bağlılığıyla birlikte düşünüldüğünde, formel-informel ayrımının, hukuki söylem aracılığıyla özünde çatışmalı olan siyasal alanın kapsamını daraltma riski taşıdığı ileri sürülebilir.⁶³ Böylesi bir anlayışta parlamento, mahkeme/jüri veya anayasa komisyonu gibi bağlayıcı kararlar alan kurumlarda ortaya çıkan karşıtlıkların karar anında çözüme kavuştuğu varsayılabilir. Oysa agonistik yaklaşımın karar anlarını gerekli olmakla birlikte geçici duraklar olarak görmesi, çatışmanın ise siyasal hayatın süreklilik gösteren bir unsuru olduğu kabulü⁶⁴ dikkate alındığında, oybirliğiyle alınmış suçsuzluk kararını nihai bir çözümden ziyade belirli bir anda çatışmaya geçici olarak son veren bir karar olarak yorumlamak mümkündür.

⁶² Habermas, *Kamusal Alanın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü*, 63.

⁶³ Chantal Mouffe, "For an Agonistic Public Sphere," 1, https://www.documenta-platform6.de/wp-content/uploads/mouffe_for-an-agonistic-public-sphere.pdf

⁶⁴ Çatışmanın sürekliliği olgusu en belirgin olarak Mouffe ve Honig'in eserlerinde gözlemlenmektedir.

SONUÇ

Demokratik karar alma sürecinin uzlaşma ve çatışma eksenlerinde farklı biçimlerde kavramsallaştırılabileceğinden hareket eden bu çalışma, söz konusu teorik ayrımı jüri müzakeresi pratiği üzerinden incelemiştir. Müzakereci demokrasi bakımından karşılıklı gerekçelendirme, eşit katılım, birbirini dinleme ve değerlendirme ile ortak bir karar üzerinde uzlaşma yönelimi demokratik kararın meşruiyetini güçlendiren unsurlar olarak öne çıkarken agonistik yaklaşım çatışmanın, muhalefetin, farklılıkların ve siyasal karşılaşmanın demokratik süreçteki kurucu rolüne dikkat çekmektedir. Bu ayrım, her iki yaklaşımın bütün temsilcilerini kesin sınırlarla birbirinden ayıran bir dikotomi olarak değil demokratik karar alma sürecinde hangi unsurun önceliklendirildiğini, hangilerinin ikincil hâle geldiğini değerlendirmeye imkân veren bir analitik çerçeve olarak kullanılmıştır.

12 Kızgın Adam'daki jüri müzakeresi üzerinden yapılan inceleme, demokratik bir kararın başlangıçta oluşmuş bir çoğunluk iradesinin doğrudan sonuca dönüştürülmesinden ibaret olmadığını göstermektedir. Tek bir muhalif oyun, başlangıçta kapanmış görünen karar sürecini yeniden açması, çoğunluğun kanaatlerini gerekçelendirmesini ve daha önce kesin kabul edilen delil ve değerlendirmeleri yeniden sınamasını mümkün kılmıştır. Bu bakımdan çatışma, yalnızca kararın oluşumunu geciktiren veya engelleyen bir unsur olarak değil çoğunluk iradesinin hangi gerekçeler ve kabuller üzerine kurulduğunun açığa çıkarılmasını sağlayan bir siyasal karşılaşma biçimi olarak ortaya çıkmıştır. Müzakerenin sonucunda bazı üyelerin oylarını değiştirmeleri ise demokratik kararın, başlangıçta mevcut bireysel kanaatlerin basitçe bir araya gelmesiyle değil bu kanaatlerin müzakere içerisinde sınanması ve yeniden değerlendirilmesiyle oluştuğunu göstermektedir.

Bununla birlikte bu müzakere pratiğini yalnızca rasyonel gerekçelerin karşılıklı olarak sınındığı bir süreç olarak değerlendirmemek gerekir. Jüri üyelerinin kişisel deneyimleri, geçmişleri, sınıfsal ve mesleki konumları, önyargıları, gündelik amaçları, değerleri ve duyguları kararın oluşumuna çeşitli biçimlerde yansımıştır. Bu durum, uzlaşma temelli yaklaşımda öne çıkan özne anlayışının; siyasal öznenin soyut, yalnızca rasyonel gerekçelerle hareket eden ve kişisel özelliklerinden arındırılmış bir karar verici

olarak kavranmasının sınırlarını ortaya koymaktadır. Özellikle Jüri 8'in sakin, nazik, düşünceli ve adalet arayışındaki kişiliğinin muhalefetine kabul edilebilirliğinde etkili olması, demokratik karşıtlığın niteliğinin onu ileri süren öznenin makul veya uzlaşmaya açık oluşuyla ilişkilendirilmesinin de sorgulanmasını gerektirmektedir. Bu nedenle müzakere pratiğindeki siyasal özne, uzlaşma ve çatışma eksenli yaklaşımlar arasındaki en belirgin ayırım noktalarından birini oluşturmaktadır.

Benzer biçimde jüri üyelerinin eşit oy hakkına sahip olmaları, müzakere sırasında eşit ölçüde etkili oldukları anlamına gelmemektedir. Konuşma ve ikna yeteneği, bilgi ve deneyim, toplumsal statü ve grup içerisindeki konum gibi unsurlar, söylemsel alanda bazı görüşlerin diğerlerinden daha fazla ağırlık kazanmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla müzakerenin baskıdan arındırılmış ve eşit katılıma dayalı bir ideal olarak tasarlanması, siyasal alanda işleyen güç ve hegemonya ilişkilerinin kendiliğinden ortadan kalkmasını sağlamamaktadır. Jüri müzakeresi bu bakımdan, kararın oluşumunun yalnızca ileri sürülen gerekçelerin niteliğiyle açıklanamayacağını ortaya koymaktadır.

Son olarak müzakerenin oybirliğiyle bir karara ulaşması, sürecin bütünüyle uzlaşma ekseninde açıklanmasını gerektirmemektedir. Jüri üyeleri belirli bir uyumsuzluk bakımından ortak bir karara ulaşmış olsalar da bu durum sahip oldukları farklı deneyimlerin, değerlerin ve siyasal veya ahlaki değerlendirmelerin ortadan kalktığı anlamına gelmemektedir. Ulaşılan karar bu nedenle bütün farklılıkları gideren nihai bir uzlaşmadan ziyade belirli bir mesele ve belirli koşullar altında ortaya çıkan geçici bir ortaklık niteliğindedir. Nitekim oybirliği zorunluluğunun bulunmadığı jüri müzakerelerinde tartışmanın gerekli çoğunluğa ulaşıldıktan kısa süre sonra sona erebildiğini gösteren ampirik bulgular da dikkate alındığında, demokratik müzakerenin değerini yalnızca ortak bir sonucun elde edilmesi üzerinden değerlendirmek, kararın oluşumuna ilişkin sürecin kendisini ikincil hâle getirme riski taşımaktadır. Müzakere pratiğindeki kararın oybirliğiyle alınması, bu nedenle çatışmanın demokratik değerinin ortadan kalkması ya da uzlaşma öncesi geçici bir kaos olması şeklinde değerlendirilmemelidir. Daha ziyade farklı görüşlerin uzun süre karşılaşması, gerekçelerin sınanması ve mevcut kanaatlerin yeniden değerlendirilmesinin ardından ortaya çıkan somut bir karar biçimi olarak okunmalıdır.

Jüri müzakeresi bu yönüyle uzlaşma ve çatışmanın, kararın oluşumunu farklı yönleriyle açıklayan iki teorik bakış olarak değerlendirilmesini gerektirmektedir. Uzlaşma eksenli yaklaşım, gerekçelerin karşılıklı olarak sınanması ve bireysel kanaatlerin dönüşmesi yoluyla ortak kararın nasıl meşrulaştığını açıklamak bakımından önemli bir imkân sunmaktadır. Bununla birlikte jüri müzakeresinde gözlemlenen muhalefet, siyasal öznelerin konumlanmışlığı, güç ilişkileri ve karar sonrasında da varlığını sürdüren farklılıklar, kararın oluşumunu yalnızca ortaklaşmaya yönelen bir süreç olarak kavramanın açıklama kapasitesini sınırlandırmaktadır. Çatışma eksenli yaklaşımın katkısı da tam bu noktada ortaya çıkmaktadır. Çatışmayı uzlaşmanın henüz gerçekleşmediği bir aşama olarak değil çoğunluğun sınanmasını, farklılıkların görünür hâle gelmesini ve siyasal öznelerin karşılaşmasını mümkün kılan bir boyut olarak ele almak, demokratik kararın oluşumunda uzlaşma merkezli açıklamanın arka planda bıraktığı dinamikleri görünür kılmaktadır.

Bu nedenle çalışmanın ortaya koyduğu sonuç, demokratik müzakerenin uzlaşmacı veya çatışmacı olarak nitelendirilmesinden ziyade hangi teorik perspektifin kararın oluşumundaki hangi ilişkileri açıklayabildiği sorusuna yönelmektedir. *12 Kızgın Adam*'daki jüri müzakeresi, ortak bir kararın varlığının o karara götüren siyasal sürecin niteliğini tek başına açıklamadığını; demokratik kararın oluşumunu anlamak için kararın ortaya çıktığı karşılaşmaları, muhalefeti, siyasal öznelerin konumlarını ve bu süreçte işleyen güç ilişkilerini de hesaba katmak gerektiğini göstermektedir. Böylece çatışma, uzlaşmanın alternatifi olarak değil demokratik kararın oluşumunu açıklayan teorik çerçevenin dışında bırakılamayacak bir siyasal boyut olarak ortaya çıkmaktadır.

KAYNAKÇA

- Benhabib, Seyla. "Deliberative Rationality and Models of Democratic Legitimacy." *Constellations* 1, sayı. 1 (1994): 44-45.
- Benhabib, Seyla. *Situating the Self: Gender Community and Postmodernism in Contemporary Ethics*. Polity Press, 2007.
- Bessette, Joseph M. "Deliberative Democracy: The Majority Principle in Republican Government." İçinde *How Democratic is the Constitution?*, edited by Robert A. Goldwin and William A. Schambra. American Enterprise Institute for Public Policy Research, 1980.
- Bulut, Nihat. "Demokrasiyi İdeal Anlamına Yaklaştırma Çabası Olarak Radikal Demokrasi." *AÜEHFD* VII, sayı. 1-2 (2003): 41-68.
- Cohen, Joshua. "Deliberation and Democratic Legitimacy." İçinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, edited by James Bohman and William Rehg. The MIT Press, 1997.
- Cohen, Joshua. "Procedure and Substance in Deliberative Democracy." İçinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, edited by James Bohman and William Rehg. The MIT Press, 1997.
- Connolly, William E. *The Ethos of Pluralization*. University of Minnesota Press, 1995.
- Connolly, William E. *Kimlik ve Farklılık*. 2. Baskı. Çeviren Fermâ Lekesizalın. Ayrıntı Yayınları, 2020.
- Dalbrenta, Daniele Velo. "An Inevitable Verdict (or Perhaps Not) The Rhetoric of 'Reasonable Doubt' in Twelve Angry Men by Sidney Lumet." *Topoi* 45, sayı. 3 (2026): 939-948.
- Dryzek, John S., Selen Ayırtman ve Simon Niemeyer. "Deliberative Democracy." İçinde *Encyclopedia of Political Theory*, edited by Mark Bevir. SAGE Publications, 2010.
- Ellsworth, Phoebe C. "One Inspiring Jury." *University of Michigan Law School Scholarship Repository* 101, sayı. 6 (2003): 1387-1407.

Fishkin, James S. *When the People Speak: Deliberative Democracy and Public Consultation*. Oxford University Press, 2009.

Grancea, Ioana. "Cinematic Antithesis in 12 Angry Men: The Use of Visual Rhetoric in Contrasting Two Approaches to Deliberative Processes." *Journal of the Seminar of Discursive Logic, Argumentation Theory and Rhetoric* 23, sayı. 1 (2025): 25-42.

Gutmann, Amy ve Dennis Thompson. *Why Deliberative Democracy?*. Princeton University Press, 2004.

Habermas, Jürgen. "Demokrasinin Üç Normatif Modeli." İçinde *Demokrasi ve Farklılık*, edited by Seyla Benhabib. Çevirenler Zeynep Gürata ve Cem Gürsel. Demokrasi Kitaplığı, 1999.

Habermas, Jürgen. "*Öteki*" Olmak, "*Öteki*"yle Yaşamak. 11. Baskı. Çeviren İlknur Aka. Yapı Kredi Yayınları, 2023.

Habermas, Jürgen. *Kamusallığın Yeni Bir Yapısal Dönüşümü ve Müzakereci Demokrasi*. Çeviren Tanıl Bora. İletişim Yayınları, 2023.

Valerie P. Hans. "Deliberation and Dissent: 12 Angry Men Versus the Empirical Reality of Juries." *Chicago Kent Law Review* 82, sayı. 2 (2007): 579-589.

Reid Hastie, Steven D. Penrod ve Nancy Pennington. *Inside The Jury*. Harvard University Press, 1983.

Honig, Bonnie. "12 Angry Men: Care for the Agon and the Varieties of Masculine Experience." *Theory & Event* 22, sayı. 3 (2019): 701-716.

Honig, Bonnie. *Political Theory and the Displacement of Politics*. Cornell University Press, 2023.

Mouffe, Chantal. *Siyasetin Dönüşü*. Çevirenler Fahri Bakırcı ve Ali Çolak. Epos Yayınları, 2008.

Mouffe, Chantal. *Demokratik Paradoks*. 3. Baskı. Çeviren A. Cevdet Aşkın. Epos Yayınları, 2015.

Mouffe, Chantal. *Dünyayı Politik Düşünmek*. Çeviren Murat Bozluolcay. İletişim Yayıncılık, 2015.

Mouffe, Chantal. "For an Agonistic Public Sphere." 1. https://www.documenta-platform6.de/wp-content/uploads/mouffe_for-an-agonistic-public-sphere.pdf

Paxton, Marie. *Agonistic Democracy*. Routledge, 2020.

Perote Peña, Juan ve Ashley Piggins. "A Model of Deliberative and Aggregative Democracy." *Economics and Philosophy* 31, sayı. 1 (2015): 93-121.

Rawls, John. *A Theory of Justice*. Orijinal Baskı. The Belknap Press of Harvard University, 1971.

Rawls, John. "The Idea of Public Reason." İçinde *Essays on Reason and Politics Deliberative Democracy*, edited by James Bohman and William Rehg. The MIT Press, 1997.

Rawls, John. *Siyasal Liberalizm*. Çeviren Mehmet Fevzi Bilgin. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2019.

Rose, Reginald. *Twelve Angry Men*. The Dramatic Publishing Company, 1955.

Sandel, Michael J. *Liberalizm ve Adaletin Sınırları*. Çeviren A. Emre Zeybekoğlu. Dost Kitabevi, 2014.

Scudder, Mary F. ve Stephen K. White. *The Two Faces of Democracy: Decentering Agonism and Deliberation*. Oxford University Press, 2023.

Spooner, Lysander. *An Essay on The Trial by Jury*. John P. Jewett and Company, 1852.

Tocqueville, Alexis. *Amerika'da Demokrasi*. Çeviren Seçkin Sertdemir Özdemir. İletişim Yayınları, 2016.

Tully, James. "The Unfreedom of The Moderns in Comparison to Their Ideals of Constitutional Democracy." *The Modern Law Review* 65, sayı. 2 (2002): 204-228.

Tully, James. *Public Philosophy in a New Key Volume I: Democracy and Civic Freedom*. Cambridge University Press, 2008.

Vidmar, Neil, Valerie P. Hans. *American Juries: The Verdict*. Prometheus Books, 2007.

Wingenbach, Ed. *Institutionalizing Agonistic Democracy: Post-Foundationalism and Political Liberalisms*. Routledge, 2011.

Zabunoğlu, Gökçe. "Bir Radikal Demokrasi Teorisi Olarak Müzakereci Demokrasi." *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 66, sayı. 4 (2017): 795-817.